

Treball de fi de màster

Títol: **Les veus dels alumnes.** Com visibilitzar els seus discursos i interpretar-los per comprendre millor la realitat de la institució educativa en la que s'inscriuen, en aquest cas concret un curs d'un cicle concret d'un centre de Catalunya.

Cognoms: Briones Cortabitarte

Nom: Clara

Titulació: Màster en Formació del Professorat d'Educació Secundària Obligatòria i Batxillerat,
Formació Professional i Ensenyament d'Idiomes

Especialitat: Cicles Formatius

Director/a: Marta Peña

Data de lectura: 14/06/2022

Les veus dels alumnes

Com visibilitzar els seus discursos i interpretar-los per comprendre millor la realitat de la institució educativa en la que s'inscriuen, en aquest cas concret, un curs d'un Cicle Formatiu d'un centre de Catalunya.

RESUM

Aquesta investigació parteix de la idea de que per implementar una millora educativa, abans s'ha de conèixer el context educatiu del centre i que per conèixer aquest context, són molt valuoses les perspectives dels estudiants. En aquest treball s'analitzen 24 entrevistes d'estudiants de dos cicles formatius, que ens donen pistes per entendre el context dels cicles formatius en el que estudien, i també claus per detectar diverses problemàtiques que hi pot haver en el món de l'ensenyament avui en dia.

Conceptes claus: estudiants, context, educació, entrevistes.

RESUMEN

Esta investigación nace de la idea de que para implementar una mejora educativa, antes debe conocerse el contexto educativo del centro en el que esta quiere implementarse y que para conocerlo, las perspectivas de los estudiantes son muy importantes. En este trabajo se analizan 24 entrevistas de estudiantes de dos ciclos formativos que nos ofrecen pistas para comprender el contexto del ciclo formativo en el que estudian y también claves para detectar diferentes problemáticas que puede haber hoy en día en el ámbito de la enseñanza.

Conceptos claves: estudiantes, contexto, educación, entrevistas.

Índex

I. Introducció i context.	4
II. Problema.	7
III. Hipòtesi de recerca i objectius del treball.....	7
IV. Marc teòric i Justificació del treball.	8
1. Justificació del treball.....	8
2. Marc teòric.	8
2.1. Antecedents.	8
2.2. Bases teòriques.	10
V. Metodologia de treball.	13
VI. Desenvolupament del treball.....	14
VII. Avaluació i resultats obtinguts.....	17
1. Breu descripció del context educatiu.....	17
1.1 Descripció del centre i dels cicles.....	17
1.2. Un dia a la classe de cada cicle.....	19
2. Les veus del alumnes.....	22
2.1. Introducció.	22
2.2. Anàlisi de les vivències i perspectives dels estudiants.	23
2.2.1 Qui són aquests estudiants?.....	23
2.2.2. Què és un cicle formatiu?.....	26
2.2.3. Diferents aspectes que influeixen en l’aprenentatge.	29
2.2.3.1. Anàlisi.....	29
2.2.3.2 Conclusió.....	44
2.2.4. Quines pistes ens donen els estudiants per entendre en el context educatiu en el que estan?	50
VIII. Conclusions i treball futur.	54
1. Conclusions.....	54
2. treball futur.	55
IX. Referències.....	56
X. Annexes.....	58

I. Introducció i context.

Aquest treball consisteix en fer una aproximació antropològica a les vivències i perspectives dels alumnes en el camp de l'ensenyament, en un context escolar, en aquest cas, dos cursos de cicles formatius de la famílies d'arts gràfiques: el CFGM (Cicle Formatiu de Grau Mitjà) de Preimpresió Digital i el CFGM d'Impressió i *Converting*.

Des del màster del professorat se'ns suggeria que en el nostre TFM, aprofitéssim per implementar una millora educativa en el centre en el qual féssim les pràctiques. A arrel d'aquest suggeriment, com a recent graduada d'antropologia social i cultural, em va sorgir la qüestió de si no era necessari abans conèixer els context educatiu d'un centre en concret per saber quines millores s'havien d'implementar. Vaig pensar, a més, que una manera de conèixer el context d'un centre educatiu era escoltant les perspectives i vivències de l'alumnat sobre aquest.

Un motiu que m'ha portat a voler fer aquest treball, és l'experiència viscuda l'any passat durant l'elaboració del TFG pel grau d'antropologia social y cultural, centrat en l'observació de les institucions mèdiques, en concret un CAP (Centre d'Atenció Primària), un SAP (Servei d'Atenció Primària) –un organisme de gerència que està per sobre del CAP-, i un Comitè Ètic. Durant aquest treball em vaig adonar que hi havia certa incomunicació entre les vivències que tenien els metges en el seu ofici i les normatives protocol·làries que s'establien des del Servei d'Atenció Primària, és a dir, semblava que el SAP establia normatives que afectaven la feina dels metges sense tenir prou en compte la vivències i perspectives d'aquests.

Aquesta situació em va portar a preguntar-me si en les institucions de l'ensenyament es podia donar aquesta falta de comunicació entre les decisions que es prenen des de les gerències, les quals moltes vegades estan allunyades dels centres educatius, i les vivències i necessitats que tenen tant els estudiants com els docents en el seu propi centre educatiu. Quina relació hi ha? S'escolta i s'analitza prou bé les vivències de l'espai escolar per verificar si determinades normatives que s'apliquen influeixen positivament als alumnes i professors?

Per altra banda, la idea de centrar-me en la perspectiva dels estudiants, neix de la meua pròpia experiència viscuda durant la pandèmia, en la qual vaig tenir la percepció de que

el joves –molts d’ells estudiants-, durant una època, eren estigmatitzats pels mitjans de comunicació i pels discursos de moltes persones, en els quals se’ls culpabilitzaven de la pandèmia per *fer botellons* i relacionar-se amb la gent. Donat l’interès personal que tinc sobre el fenomen social de la pandèmia, aquests discursos em semblaven irracionals i que servien per encobrir els errors que podrien estar cometent les institucions polítiques, expertes i sanitàries en la gestió de la pandèmia. Com diu Danilo Martucelli:

La sociabilidad no es un lujo, es una dimensión constitutiva de los seres humanos. La anti-sociología de la gestión tecno-experta de la pandemia simplemente lo desconoció. El equilibrio personal pasa por la sociabilidad —los individuos se sostienen existencialmente porque están sostenidos por un conjunto muy amplio de soportes (Martucelli, 2007).— Estos soportes son parte constitutiva de la vida humana; una realidad muy alejada del imaginario de la «vida» sin cualidades de la gestión tecno-experta¹

Durant aquest període d’estigmatització, vaig pensar que sorgirien altres veus per defensar-los, o si més no, veus una mica més lúcides que fixessin la mirada crítica a les nostres institucions, que de fet, son les que a través de les seves decisions polítiques, en moltes ocasions, sense deixar-nos escollir, sense saber si aquestes noves decisions comportaven més perjudicis que beneficis, han impactat a les nostres vides. Lamentablement, poques són les persones que durant aquest període tan difícil s’estan atrevint a tenir una mirada crítica.

Sí bé la temàtica d’aquest treball no està centrada en la pandèmia, sí penso que la pandèmia ha pogut accentuar discriminacions que els joves han viscut sempre. Penso que a nivell general, les seves opinions, en algunes ocasions, són menys tingudes en compte que les de les persones adultes. Jo també he sigut jove i en moltes ocasions sentia que no hi havia un espai en el que pogués expressar el que pensava – ara també em costa trobar-lo però sento que hi ha menys mirades de condescendència al meu voltant, simplement perquè tinc una aparença més adulta.

Tots podem caure, sense voler, a invalidar el que els demás pensen, però penso que invalidar la perspectiva dels demás no és un bon camí per comprendre el món en el que

---

¹ Martucelli, 2021

vivim. Cada persona conforma part de la realitat social en la que estem, i per tant, cada persona i les seves vivències i perspectives ens expliquen una petita part d'aquest món. Encara que hi hagi persones amb més poder que d'altres, tots som agents socials, tots creem –vulguem o no, de forma conscient o inconscient- realitats socials², més enllà de si responen a una veritat³. La qüestió, potser, no és tant saber si la perspectiva d'una persona és vàlida o no amb determinada idea de veritat, o judici moral, sinó pensar per què aquella persona té determinada perspectiva i com ens pot donar pistes per aproximar-nos una mica més a la realitat.

Donat que pel màster del professorat havia de fer les pràctiques en un cicle formatiu de grau mitjà, el qual està constituït per estudiants que són joves, em va sorgir aquest petit repte d'intentar comprendre les seves perspectives i vivències, com pistes per aproximar-nos a la realitat de l'ensenyament en un context concret, en aquest cas, el CFGM d'Impressió Gràfica i el de Preimpressió Digital.

Finalment, d'es d'una vessant pràctica, vaig pensar que aquest treball seria una oportunitat per practicar la metodologia de la disciplina antropològica i també agafar experiència relacionant-me amb els alumnes.

En el cas de l'antropologia, al tractar-se d'una disciplina poc coneguda i utilitzada a Espanya, és molt difícil poder dedicar-s'hi, per tant, vaig pensar que com que segurament tindrè poques oportunitats per fer un treball d'aquest tipus, havia d'aprofitar aquesta situació.

En el cas de la relació amb els alumnes, si bé estic fent aquest màster per poder treballar de professora, volia, d'alguna manera, tenir la oportunitat de relacionar-me amb ells d'una manera en la que ells també es poguessin expressar i jo pogués conèixer una mica les seves perspectives, que sempre poden ser útils, més endavant, durant la docència.

- Breu anotació sobre el llenguatge inclusiu.

Avui en dia hi ha tot un debat en relació al llenguatge inclusiu i des de la universitat es proposa redactar amb el llenguatge inclusiu. Tot i això, personalment, sempre he

---

² Stompka, 1993

³ Martucelli, 2020

considerat i segueixo considerant, que quan ens referim a algun grup de persones en general, podem utilitzar el gènere masculí donant per entès que es tracta tant de membres que poden ser tant de gènere femení com masculí. En aquest treball diré nombroses vegades tant el terme “estudiants”, “professors”, “els alumnes”... i per mi estan inclosos els dos gèneres. Que utilitzi el gènere masculí és una convenció gramatical que ajuda a agilitzar la lectura i per mi, personalment, no representa cap mena de discriminació. Penso que la lluita de les desigualtats –algunes les patim les dones, però els homes pateixen unes altres-, va per un altre camí.

II. Problema.

El problema d’investigació en aquest treball, parteix de la idea de que les perspectives dels beneficiaris de l’educació, els estudiants, pot ser que no siguin prou tingudes en compte a l’hora d’implementar millores educatives. Hi ha algunes preguntes principals que regeixen el treball les quals són:

- S’hauria d’investigar més els contextos educatius abans d’implementar millores educatives?
- Una investigació etnogràfica en un context escolar ens pot ajudar a saber amb més precisió quins problemes afecten a l’ensenyament?
- Són valuoses les perspectives dels estudiants per entendre millor els contextos educatius?

III. Hipòtesi de recerca i objectius del treball.

La hipòtesi d’aquest treball és que l’antropologia és una eina que ens pot ajudar a comprendre millor un context educatiu en concret i que gràcies a la millor coneixença d’aquest, es pot detectar què és necessari millorar en un espai educatiu. Per conèixer aquest context, són molt valuoses les perspectives i les vivències dels estudiants. L’antropologia pot servir per visibilitzar determinats problemes socials i culturals.

A continuació, especifico els objectius:

- **Objectiu general.**

Aconseguir una aproximació a la realitat d'un context escolar concret a través de les perspectives dels estudiants sobre aquest.

- Objectius específics.

Analitzar i comprendre els discursos dels estudiants des de la seva pròpia lògica i el context educatiu en el que estan inscrits.

Classificar i interpretar, a través dels discursos dels estudiants, conceptes que ajudin a comprendre l'ensenyament avui en dia.

Analitzar el context educatiu del centre a través dels discursos dels estudiants.

Detectar possibles problemàtiques a través dels discursos dels estudiants.

IV. Marc teòric i Justificació del treball.

1. Justificació del treball.

Aquest treball pot servir per conèixer de més a prop el context d'un cicle formatiu a Catalunya i ajudar-nos a entendre per a què serveix als alumnes, com ells aprenen en aquest, i quines problemàtiques hi ha que es poden investigar més a fons i que serveixin per indicar en quina direcció s'haurien de fer millores. A part d'això, també ens pot mostrar diverses problemàtiques que estiguin succeint avui en dia, a un nivell més general, en el camp de l'ensenyament.

2. Marc teòric.

2.1. Antecedents.

Per començar, com a precedent que instaura una problemàtica que va en la línia d'aquest treball, l'article *Educational Research: The Hardest Science of All*⁴, fa una crítica a la falta d'investigació etnogràfica en els diferents contextos escolars. Considera que tot i que la investigació etnogràfica genera més dificultats en la investigació pel seu tipus de metodologia, aporta grans troballes que poden ajudar a millorar el sistema educatiu, ja que en realitat, conèixer la diversitat de contextos educatius ens pot ajudar a conèixer millor en quins àmbits funcionen unes millores i en quins àmbits no funcionen. A més a

---

⁴ Berliner, 2002

més, critica que tampoc s'està investigant amb profunditat quines repercussions tenen en l'alumnat les noves metodologies de treball i que els treballs científics que es fan estan esbiaixats.

El llibre *A l'école. Sociologie de l'expérience scolaire*⁵ és el resultat d'una investigació sociològica publicada el 1996, que es va dur a terme pels sociòlegs Danilo Martucelli i François Dubet al llarg de tres anys per comprendre millor en quina situació es trobava el sistema educatiu a les escoles i als instituts de França. El seu mètode de treball va ser fer 14 grups d'estudiants, cada grup estava constituït per 8 o 10 actors socials, alguns grups estaven constituïts per estudiants de l'escola primària, altres per estudiants de secundària; també es va fer divisió entre grups de classes acomodades i de classes populars. Es van fer, a més, grups de discussió entre docents de primària i secundària, i pares de família d'origen acomodat i d'origen popular, i finalment, amb els *expertòcrates*, actors socials que influïen en l'experiència escolar de manera més indirecta, com les infermeres o psicòlegs del centre. L'interès de la investigació residia en poder comprendre l'experiència escolar a través de les vivències i perspectives dels actors socials que conformaven el context escolar. La hipòtesi de treball era que les vivències dels actors, és molt diferent al que pugui dir la institució "des del seu organigrama administratiu"⁶.

Recentment, l'antropòloga Pepi Soto ha publicat el llibre *Creceer y aprender, mientras tanto. El dominio teórico y etnográfico de una Antropología Sociocultural de la educación*⁷. En aquest llibre, fa un extens apropament teòric a l'antropologia de l'educació, basat en els seus coneixements en el camp de l'antropologia i també la seva experiència com a docent, analitzant les dimensions de l'educació, la seva transmissió, adquisició, i aprenentatge cultural; finalment es centra en l'anàlisi de l'escola. Una de les aportacions més importants de l'autora, és la de que tots els agents que formen part del context escolar, són subjectes culturals i per tant tenen tots la mateixa importància a l'hora d'analitzar el context educatiu, ja siguin pares, alumnes o professors. Aquesta manera d'entendre la relació entre els agents

---

⁵ Dubet i Martucelli, 1996

⁶ Martucelli, 2019

⁷ Soto, 2021

permet transcendir el context de l'escola, "establint vincles entre les experiències vitals de cadascú⁸." i amb el que ocorre fora i dintre de l'escola.

2.2. Bases teòriques.

- Conceptes teòrics del sociòleg Danilo Martucelli.

En aquest treball tenen un pes molt rellevant les aportacions teòriques del sociòleg Danilo Martucelli. Si bé ell ja és un bon referent per la seva extensa investigació a les escoles⁹, també tenen molt de pes les seves investigacions sobre l'individu en el camp de la sociologia. Un dels seus llibres es titula *Gramàticas del individuo*¹⁰, el qual fa una anàlisi profund sobre l'individu en la societat actual. De la seva teoria sobre l'individu, hi ha tres conceptes fonamentals que guien el meu treball.

La concepció d'actor social en el marc de la sociologia de l'individu. Es considera que són els actors socials i les seves vivències el que ens aporten claus per comprendre les estructures socials. Per tant, el mètode de treball del sociòleg consisteix en fer entrevistes als individus i d'aquestes entrevistes veure quins patrons es repeteixen, per així poder comprendre les estructures que regeixen la societat¹¹. En aquest treball, es parteix d'aquesta idea: a través de les entrevistes dels actors, en aquest cas seran els estudiants i els professors, es pot comprendre millor com funciona el sistema educatiu i quines mancances té.

La tensió entre la singularitat i la homogeneïtat. El sociòleg fa ús dels conceptes de "homogeneïtat" versus "singularització" per explicar les tensions que es produeixen avui en dia en la nostra societat, en la que hi ha un augment de la singularitat, és a dir, les trajectòries humanes cada vegada són més singulars i per tant cada vegada hi ha més individus més únics i diferents. En quant a les institucions, es generen tensions amb la creació normatives molt estandarditzades que puguin ser aplicades en diferents àmbits, i a la vegada, la demanda d'una atenció més personalitzada¹². En el cas de l'ensenyament, per exemple, es pot anar veient com per un cantó l'ensenyament reglat

---

⁸ Soto, 2021, p.24

⁹ Martucelli i Dubet, 1996

¹⁰ Martucelli, 2005

¹¹ Martucelli, 2015

¹² Martucelli, 2013

s'uniformitza segons algunes directrius de la Unió Europea, i a la vegada, també es sol·licita que l'escola sigui inclusiva i que es desenvolupin programes personalitzats a les persones que ho necessitin.

La categoria social de jove relacionada amb la "sociologia dels suports". Segons Martucelli, "el individuo no existe sino en la medida, y solamente en la medida, en que es sostenido por un conjunto de soportes."¹³ Segons ell, tot individu necessita suports externs per poder ésser un individu. Hi ha múltiples suports, com el treball, parlar amb un amic, xatejar per l'aplicació de mòbil de Whatsapp, les drogues, etc. Alguns suports estan més mal vistos que d'altres, com per exemple, les drogues; d'altres, són de pitjor qualitat; per exemple, no és el mateix veure un amic presencialment que parlar amb ell pel Whatsapp. La nostra herència de la modernitat, ens llega l'ideal d'individu capaç de "tenir-se" des del seu propi interior, de ser autònom, però segons l'autor, aquest ideal és un engany; en moltes ocasions, persones que sembla que tenen un alt grau d'autonomia és perquè paradoxalment tenen nombrosos suports externs que són invisibilitzats. Un exemple molt clar, podria ser el d'un empresari que té un alt grau de llibertat per fer el que vol perquè té una gran riquesa que el sosté: empleats que li fan la feina i li organitzen la vida, i persones que s'encarreguen de la seva vida domèstica. Per tant, transmet una imatge de gran autonomia i "d'home fet a sí mateix" però perquè els suports que té s'invisibilitzen. Segons l'autor, quan menys poder es té, més il·legítims i visibles es tornen els suports, més la societat culpabilitza a l'individu de no saber-se sostenir per sí mateix, quan en realitat, més esforç ha de fer per sostenir-se des de l'interior perquè no té tants suports externs que l'ajudin a fer-ho¹⁴. Per tant, "s'exigeix més als que menys tenen."¹⁵ Ell considera que els joves, des d'una perspectiva social, tenen molt menys poder que els adults i per tant, viuen més desigualtat en quant a la legitimitat dels seus suports¹⁶. Aquesta perspectiva social, serveix com a punt de partida teòric de la problemàtica d'aquest treball, en la que es considera que pot ser que les veus dels estudiants no s'estiguin tenint suficientment en compte a l'hora d'aplicar millores educatives, per tractar-se d'un col·lectiu amb menys de poder.

---

¹³ Martucelli, 2005, p.52

¹⁴ Martucelli, 2010.

¹⁵ Martucelli, 2010, p.15

¹⁶ Martucelli, 2010

- Categories “emic-etic”.

Els antropòlegs Honorio Velasco i Angel Díaz de Rada, en el seu llibre *La lògica de la investigació etnogràfica*¹⁷, defineixen la categoria “emic” com “discurso que basa su racionalidad dentro de un sistema particular”¹⁸ i la categoria “etic” com “discurso que basa su racionalidad fuera de un sistema (en un sistema de aplicación universal, por ejemplo)”¹⁹. Ambdues categories són essencials per la investigació etnogràfica. En el present treball, les veus i perspectives d’estudiants i docents, constitueixen part de la categoria “emic” i són discursos que tenen la seva pròpia lògica. Pel que fa a la interpretació que farà l’antropòloga d’aquests discursos, aquesta s’inscriurà en la categoria “etic”. Pel desenvolupament del treball, serà important saber distingir entre ambdues categories, podent així diferenciar els discursos dels participants dels de l’antropòloga, i poder interpretar la lògica dels discursos dels participants des de la comprensió i no des d’una mirada prescriptiva sobre l’ensenyament.

- El concepte d’holisme segons l’antropòleg Angel Díaz de Rada.

L’holisme, és un concepte que a l’antropologia serveix com a eina teòrica per comprendre la totalitat d’un problema, els diferents aspectes que hi estan implicats, els quals poden ser de diferent naturalesa com per exemple, econòmics, polítics, lingüístics, etc. Aquests aspectes, a més, estan relacionats entre ells. Ángel Díaz de Rada, en el seu assaig “Las Formas del Holismo la construcción teórica de la totalidad en etnografía”²⁰, explica algunes dificultats que implica la recerca de la totalitat en una investigació etnogràfica. Aquesta totalitat és impossible, sempre hi ha elements que s’ometen ja que del que es tracta no és d’explicar la totalitat d’un fenomen sinó de d’explicar-la donant-li un sentit, intentant respondre a la problemàtica plantejada en la investigació. Aquesta mirada per seleccionar aquells elements rellevants és una mirada que inevitablement està influïda per la subjectivitat i moral de l’investigador. En aquest treball, l’anàlisi i comprensió de les perspectives dels estudiants sobre l’ensenyament inevitablement es farà a través de la mirada subjectiva de la investigadora.

---

¹⁷ Velasco i Díaz, 2009

¹⁸ Velasco i Díaz, 2009, p.35

¹⁹ Velasco i Díaz, 2009, p.35

²⁰ Díaz, 2003

V. Metodologia de treball.

Com que aquest treball –tant pel temps d’investigació com l’extensió del treball-, no pot ser molt extens, la metodologia de treball s’ha intentat fer el més senzilla possible.

Primer de tot, s’ha fet un total de 24 entrevistes als estudiants del cicle. Per fer-les, s’ha presentat el projecte tant als estudiantes de 1r curs del CFGM de Preimpressió Digital i als estudiants del 1r curs del CFGM d’Impressió Gràfica i *Converting*. Dels estudiants de Preimpressió han participat 14 estudiants d’una classe de 26 estudiants. Dels estudiants d’impressió han participat 10 estudiants d’una classe de 14.

Les entrevistes han tingut una durada aproximada d’entre 15 i 20 minuts, encara que algunes han sigut més curtes i d’altres superen els 20 minuts de duració. S’ha elaborat un patró específic de 10 preguntes (annex 1) amb la idea de fer les mateixes a cada alumne i també de poder controlar el temps de l’entrevista ja que donada l’extensió i el temps del que disposava per fer el treball no es podien fer entrevistes molt llargues. Les preguntes que s’ha decidit fer s’han centrat en l’ensenyament, no només perspectives i opinions, sinó també coses que feien o que recordaven vinculades a les seves vivències d’aprenentatge, per així no només basar-me en el que pensaven ja que podia diferir del que feien. També s’ha decidit fer preguntes el més obertes possibles, si bé no podia fer entrevistes semi-estructurades perquè implicaven massa temps, sí he intentat que les preguntes no fossin gaire dirigides, per no suggestionar a l’alumne perquè mencionés un tema en concret; penso que a vegades, per exemple, les enquestes poden no ser massa fiables per la direccionalitat que presenten i perquè no donen espai a que el participant pugui parlar d’un altre assumpte que creu rellevant.

Un cop fetes les entrevistes, s’ha transcrit cada una d’elles i s’ha fet una codificació, és a dir, a mida que es va llegint el material, es marquen conceptes claus que es poden anar repetint a diverses entrevistes. Aquests conceptes, són idees que vinculats amb el coneixement teòric i la perspectiva de l’investigador, l’ajuden a comprendre diversos aspectes de la problemàtica a tractar. Aquests conceptes claus, s’han desglossat primer de tot i després s’han relacionat entre ells.

També s’ha fet entrevistes als 8 professors del departament –tots ells excepte una professora que estava de baixa-, que han servit de recolzament per comprendre millor

el context educatiu i també per contrastar-les amb les dels estudiants. Als professors se'ls hi ha fet un estil d'entrevista similar, amb preguntes molt semblants (veure annex 2). Tot i això, donat que tenen menys pes per la investigació del treball, han sigut entrevistes que no s'han ni transcrit ni codificat.

També s'ha fet observació participant durant els dies que he fet les pràctiques. Inicialment, les pràctiques es van anar fer a classes diferents, tant de 1r com 2n curs i tant de preimpressió com impressió. Cap al febrer, es va escollir fer seguiment constant a les classes del matí dels dijous de preimpressió i a la classe de serigrafia d'impressió. Per registrar alguns aspectes de l'observació feta s'ha escrit un diari de camp.

En quant a les fonts documentals, per fer l'anàlisi també s'han utilitzat fonts documentals del centre i de metodologies de l'ensenyament. També s'ha utilitzat diversa bibliografia de l'àmbit de la sociologia i de l'antropologia.

Com a instruments d'investigació, s'ha utilitzat una gravadora de veu per poder registrar les entrevistes tant a estudiants com a professors. També s'ha utilitzat una llibreta per l'escriptura del diari de camp, on s'han anat narrant situacions de l'observació participant que podien ser rellevants per la investigació, i un quadern de notes, en el qual s'han anat escrivint diverses anotacions que podrien ajudar a desenvolupar aquest treball.

VI. Desenvolupament del treball.

Primer de tot, voldria comentar que pel desenvolupament, m'ha sigut de gran ajuda que mai ningú m'ha posat cap dificultat per fer-lo. Per una banda, des de la universitat, tot i ser un centre no especialitzat en l'antropologia, m'han acceptat la proposta sense posar-me cap objecció. Per altra banda, en el centre en el que he fet les pràctiques sempre he sentit molt bona predisposició i confiança per part dels estudiants, els professors i també de la secretària del centre. Aquesta situació m'ha ajudat molt a poder tenir autonomia i tranquil·litat a l'hora de portar a terme el projecte.

En quant al desenvolupament del projecte, s'explica a continuació el seu procés:

Inicialment, un cop vaig tenir la proposta elaborada, vaig demanar permís per fer la investigació a la meva tutora i a la secretària del centre. Un cop em van donar el vistiplau,

vaig elaborar un e-mail per contactar amb els professors d'arts gràfiques i explicar-los el projecte. També vaig fer un cronograma per organitzar totes les tasques que havia de fer, tant del TFM com de les pràctiques (annex 3).

Després, vaig haver d'informar als alumnes sobre el projecte. Amb els alumnes del cicle de 1r de preimpresió, vaig parlar amb el tutor i vam decidir que els hi podia explicar el projecte a una hora de tutoria i aprofitar per explicar-los què era l'antropologia.

Per tant, vaig aprofitar una classe de tutoria i primer de tot els hi vaig explicar el projecte, en què consistia, en el que implicava participar, que era voluntari i que podien abandonar quan volguessin. Després, durant el temps restant, els hi vaig explicar a través d'imatges què era l'antropologia: els seus orígens, significat, metodologia i utilitat. En la classe d'impresió, vaig aprofitar per explicar-los el projecte en l'inici de les classes de serigrafia. Als dos grups, també el hi vaig lliurar un Full Informatiu del Projecte (FIP) i un Consentiment Informat (CI) que m'havien de retornar firmat.

En el cas dels menors, vaig haver d'elaborar un consentiment informat perquè el firmessin els pares o tutors. Aquesta situació va entorpir una mica el treball perquè no tots els estudiants tenien interès en què els seus pares haguessin de firmar el paper, o bé també alguns s'oblidaven. En relació a aquest assumpte vaig tenir força dilemes ètics ja que en realitat la disciplina antropològica, sent una disciplina sensible a les desigualtats, segons els context i els participants, pot acceptar consentiments informats de manera verbal o bé penso que podria acceptar consentiments per part de menors si considera que aquella persona té plena autonomia per donar un consentiment i que la seva participació implica pocs riscos. De fet, sé d'algun estudiant que finalment no ha fet l'entrevista i que hauria volgut perquè no va portar el consentiment firmat pels seus pares i per tant, les seves vivències i perspectives no han pogut quedar reflectides.

Si em vaig decidir a demanar l'autorització dels pares en el cas dels menors, és perquè m'ho van recomanar persones que es dedicaven al camp, perquè a l'escola sempre es demana el consentiment dels pares als que són menors, per la meva falta d'experiència, i perquè l'antropologia és una disciplina poc coneguda i marginal, i per tant, si hi hagués algun problema, els raonaments basats en aquesta disciplina, podrien ser poc entesos.

Les entrevistes als estudiants es van dur a terme dues setmanes abans de Setmana Santa. Es va reservar o sol·licitar aules lliures i es va preparar un espai en el qual es poguessin sentir còmodes per parlar. Era molt important per mi que tinguessin un espai físic còmode i sense interferències perquè estiguessin relaxats per poder pensar i parlar amb confiança. Durant l'entrevista, es va intentar sempre interrogar-los per entendre més el seu punt de vista i no adoptar cap posició de judici. En quant als professors, les entrevistes es van fer després de Setmana Santa i també es va utilitzar la mateixa estratègia d'entrevista que als alumnes.

També, després de cada dia de pràctiques, intentava escriure el més ràpid possible en el diari de camp, els moments o situacions que considerava més rellevants durant l'observació a les pràctiques. Tot i això, a vegades no ha sigut possible registrar la informació ràpidament, ja que també al llarg del treball també he tingut altres tasques acadèmiques i obligacions personals que feien molt difícil l'escriptura immediata del diari de camp.

Paral·lelament, s'ha anat buscant bibliografia que ajudés en el desenvolupament del treball. Primer es va llegir sobre metodologia per preparar i desenvolupar una entrevista i fer observació participant. Posteriorment, s'ha anat fent recerca teòrica per poder aprehendre les dades del treball de camp de manera significativa.

- Limitacions del treball.

Penso que és interessant mencionar les limitacions del treball per també tenir en consideració els resultats de la investigació. Primer de tot, m'agradaria comentar que en general, una investigació antropològica pot comportar força temps, fins i tot anys. A part, en general, els antropòlegs, si la seva feina és remunerada, segurament només es dediquin a fer aquella feina en concret. Tothom té al cap aquells antropòlegs clàssics que es passaven anys convivint amb una tribu. En el meu cas, només he pogut destinar uns mesos a la investigació i tampoc a temps complet, doncs havia de compaginar aquesta feina amb altres tasques del màster. També vull mencionar la meua falta d'experiència: si bé sóc graduada en antropologia social i cultural, és cert que mai m'he dedicat professionalment a l'antropologia.

Tot i això, penso que en el treball es fan troballes valuoses, que tot i que potser s'haurien d'investigar en més profunditat sempre poden obrir vies d'investigació o bé, fer-nos reflexionar sobre diferents aspectes sobre l'ensenyament.

VII. Avaluació i resultats obtinguts.

1. Breu descripció del context educatiu.

1.1 Descripció del centre i dels cicles.

Els CFGM d'Impressió Gràfica i *converting*, i de Preimpresió Digital, formen part d'un centre que imparteix tant cicles formatius d'altres famílies com ensenyament de secundària obligatori i batxillerat. L'ESO i el batxillerat estan distribuïts en l'edifici més gran del centre, davant d'aquest edifici hi ha un pati i a l'altra banda del pati, estan les diferents aules dels cicles formatius. Aquest centre també disposa d'un pati força gran amb camp de futbol, d'un gimnàs, una biblioteca, una cantina i un aparcament de cotxes. El centre es caracteritza per tenir gran quantitat d'estudiants d'orígens diferents i és considerat com un centre d'alta complexitat, és a dir, que hi ha una elevada proporció d'estudiants que viuen dificultats de tipus social.

- Quina és la trajectòria dels cicles?

Aquests cicles pertanyen a la família d'Arts Gràfiques. La família d'Arts Gràfiques va començar en aquest centre en el 2013. Inicialment, es va començar amb el cicle d'impressió, perquè diverses empreses, per la zona d'aquest centre, van detectar que tenien la necessitat de contractar persones formades en l'ofici de la impressió. A arrel d'aquesta situació, amb un conveni amb les empreses, es va crear el cicle d'impressió en modalitat FP Dual²¹, és a dir, que els estudiants dedicarien gran part del 2n curs (al voltant de 1.000 hores) a formar-se i a fer pràctiques en una empresa.

---

²¹ Bàsicament la FP Dual implica que durant els segon any faran unes 1.000 hores de practiques remunerades. Per més informació es pot anar al següent enllaç: <https://agora.xtec.cat/fpdual/informacio/que-es-la-formacio-professional-dual/com-funciona/>

Al voltant del 2018, el professorat, que havia lluitat perquè es creés un altre cicle, finalment va aconseguir 30 *Macintosh* i un espai en el centre per poder-lo fer. A partir d'aquí, va començar el cicle de Preimpresió Digital, també en modalitat Dual.

Actualment, els dos cicles, conjuntament, tenen aproximadament un conveni amb 30 empreses perquè els estudiants puguin fer les pràctiques. En l'ofici d'impressor hi ha molta oferta de feina i per normal general, un cop els estudiants han fet la formació, comencen a treballar en el lloc on han fet les pràctiques. Pel que fa a l'ofici de preimpressor, hi ha menys oferta, però és un cicle que pot ajudar als impressors a adquirir un coneixement més ampli sobre l'ofici i també, en moltes ocasions, ofereix eines molt útils a tots aquells estudiants que en el futur volen fer un grau superior vinculat al món del disseny.

- Breu descripció de cada cicle.

El CFGM d'Impressió Gràfica i *Converting* té com finalitat ensenyar als estudiants a imprimir per empreses que es dediquen a fer impressions massives, ja es tracti de la impressió de diaris, bosses de patates, medicaments, etc. El que aprenen en el cicle, són diferents maneres d'impressió com per exemple la flexografia, la serigrafia o la impressió òfset.

Les classes més pràctiques, les imparteixen en el taller d'arts gràfiques, en el qual aprenen a utilitzar dues impressores òfset, també a fer servir planxes de serigrafia, o practicar la tampografia, entre d'altres. Els estudiants també van un cop per setmana en una empresa que els hi ensenya una part de l'ofici i també els avalua. Respecte les classes teòriques, les acostumen a fer en una aula de l'edifici de l'ESO i Batxillerat. Per normal general, a 2n curs, els estudiants acostumen a fer la FP Dual i per tant, passen moltes hores fent la formació dins les empreses.

El grup d'impressió té una capacitat d'ensenyar màxim a 18 alumnes.

El CFGM d'Impressió Digital té com a finalitat ensenyar als estudiants l'ofici de preimpressor el qual fa d'intermediari entre la persona que elabora el disseny gràfic i els impressors. Quan s'ha d'imprimir en quantitats massives, s'ha d'intentar economitza al màxim el material utilitzat. El preimpressor, a través de l'ordinador, aprèn a col·locar els dissenys de manera que s'estalvi el màxim d'espai, també dóna directrius sobre com

s'ha de tallar el disseny o els seus colors. En el cicle, també s'aprenen nocions de disseny amb programes com *l'Illustrator* o el *Photoshop*.

Els estudiants de preimpresió, tot i que a vegades van al taller, tenen la seva pròpia aula amb un lloc de treball propi i un ordinador per poder treballar. Aquests passen molta estona fent activitats pràctiques a través dels programes informàtics. En l'aula, també tenen un projector per poder fer les classes teòriques, les quals normalment s'expliquen a través de *Power Points*. Les classes de 1r es fan els matins i les classes de 2n per les tardes. Com que en aquest cicle no hi ha tantes possibilitats de fer pràctiques amb modalitat Dual, molts estudiants fan l'opció alternativa que és la FCT (Formació en Centres de Treball) que consisteix en que els estudiants se'ls formi fent pràctiques en el propi centre.

El grup d'impresió té una capacitat d'ensenyar màxim a 30 alumnes.

1.2. Un dia a la classe de cada cicle²².

Vivim en un món imprès. D'acord, sí, el món pot ser de moltes maneres, però és cert que també vivim en un món imprès. Potser, lector, mai t'hi has parat a pensar, però si ara mateix t'estàs bevent el cafè amb la teva tassa preferida, aquella amb aquell *dibuixet* tan *kuki*, què sàpigues que aquell dibuix s'ha imprès i segurament, amb la tècnica de sublimació. Farem un exercici ara mateix: para un moment i mira al teu voltant. Què hi veus? Et diré algunes coses que hi ha a la meua habitació: una capsa de cartró de la compra d'una calefacció d'oli, jocs de taula antics com el *Trivial Pursuit* o el *Gran Tabú*, llibres, molts llibres, perquè aquest treball que estàs llegint ha costat lo seu, també un fluorescent *Stabilo*. Tot això, que sàpigues, que s'ha imprès! Pensa en la imatge del radiador, els dissenys dels jocs, les pàgines dels llibres o la marca del fluorescent. I en quantitats massives, s'ha imprès! No em vull ni imaginar quanta gent tindrà la capsa del radiador que no sabrà on ficar-la de lo gran que és! Et diré més, ves al supermercat i observa tots els paquets dels productes: com podríem distingir la marca original de la marca blanca? Ens seria molt més difícil estalviar! O un medicament d'un altre? I no

---

²² En aquest apartat descriu una mica com funciona cada cicle descrivint un dia de la classe de cada cicle. Tot i que les coses que descriu les ha observat, no totes han passat el mateix dia i el record ho pot haver distorsionat una mica. El que es pretén és crear una petita idea de l'ambient a la classe i les activitats que es fan.

només s'imprimeix en la capsula del medicament, també en el seu embolcall per protegir les pastilles. I com es fa en aquest material? I és la tinta tòxica? Com es fa perquè no toqui els productes? Ara, comencen a sorgir moltes preguntes que ens fan veure que el procés d'impressió és molt complexa. Però l'última pregunta i la més essencial és la següent: per què vivim en un món imprès? Doncs perquè els preimpressors i els impressors han après l'ofici.

1r curs del CFGM de Preimpressió Digital.

Es tracta d'una classe amb perfils d'estudiants molt diferents, però si alguna cosa els uneix, és que la teoria els hi agrada menys. El professor, quan avui diu que farà una mica més de teoria, els més atrevits diuen: "nooo!". Estem en el mòdul de formes d'impressora i d'imposició, i normalment, durant la primera part, se'ls hi ensenya diferents formes d'impressora com la flexografia, l'òfset, la serigrafia, etc; en la segona part, practiquen activitats relacionades amb la imposició²³. Com que són força alumnes, hi ha tres professors que imparteixen la classe.

Avui, per complementar l'explicació teòrica feta amb els *Power Points*, el professor ha portat diverses planxes de flexografia, perquè vegin com és la seva textura flexible de polímer i les zones del relleu, que són per les quals es cola la tinta perquè s'imprimeixi. Els estudiants s'aixequen i van al mig d'una taula on estan totes les planxes. Mentre aquests es distreuen tocant-les i mirant-les, sona el timbre: Riiiiing! És l'hora del pati! Els estudiants van desfilant cap a fora, tenen el pati just davant, la seva classe dona a l'exterior. En les parets de l'exterior de la seva aula, també tenen un banc en el qual molts d'ells s'hi asseuen mentre peten la xerrada.

Després del pati, fan unes activitats que porten fent unes setmanes, consistents en imposar diverses imatges segons el tipus d'impressió. Els estudiants estan fent les activitats, mentre els professors resolen dubtes als que ho necessiten. Hi ha estudiants que es concentren molt i es passen tota l'estona davant l'ordinador sense gairebé moure's; d'altres pensen que no ho saben fer, però moltes vegades descobreixen que saben més del que creien; alguns no poden evitar moure's i s'aixequen; d'altres s'ajuden

---

²³ La imposició és la feina central del pre-impressor. És la tasca que s'encarrega de preparar al disseny per tal de que pugui ser imprès correctament, d'aquesta manera s'economitza en la impressió i l'impressor té directrius clares a l'hora d'imprimir.

entre ells; d'altres han acabat la feina i voldrien fer més exercicis!! Poc a poc, de manera imperceptible, el so a l'aula va augmentant més i més..., cada vegada hi ha més soroll..., fins que una professora, amb força i energia crida: SILENCIIII!! De cop, tothom es calla i sembla que hi ha una mica més de pau i tranquil·litat. Aquesta professora, abans d'acabar, decideix passar uns exercicis corregits d'unes activitats, perquè els estudiants puguin aprendre dels errors comuns que fan.

Quan sona el timbre del final de la classe, alguns estudiants ja s'havien preparat per marxar, aquesta era la última hora de classe i ja tenen ganes d'acabar la seva jornada d'estudi, son les 13:30 i han començat a les 8:00 del matí. Tot i això, en varies ocasions, sempre hi ha algun alumne que es queda per acabar els exercicis, fins que els professors tanquen l'aula.

1r curs CFGM d'Impressió Gràfica i *Converting*.

Els estudiants estan en cercle cap al professor com si estiguessin a punt de començar un partit de futbol i l'entrenador els hi estigués donant les directrius per jugar. A partir d'ara, com que ja saben com funciona la serigrafia, hauran de fer, fins que acabi el curs, 12 activitats per parelles, per aprendre a imprimir en tèxtil i cartró.

"¡Venga equipo!", els anima el professor. Els estudiants es posen mans a l'obra i es coordinen entre ells per no fer tots el mateix, ja que la maquinària que tenen és limitada i sinó haurien d'esperar. Alguns es col·loquen a la zona d'ordinadors i busquen dissenys per imprimir, d'altres comencen a emulsionar la planxa d'impressió i la posen a la insoladora perquè es sequi. Alguns grups decideixen fer impressió sobre cartró i per tant han d'utilitzar la màquina que a través dels petits forats que té, aspira aire i fixa el cartró per poder imprimir. D'altres utilitzaran *el pop*²⁴ per fer impressió sobre tèxtil.

Sembla que el temps passa distret per ells mentre van fent el procés d'impressió: primer emulsionen, després creen el disseny de l'emulsió a través del fotolit i la llum, també preparen les tintes, i finalment col·loquen bé el material per poder fer la impressió.

---

²⁴ És una màquina que serveix per imprimir en serigrafia. Se li diu pop perquè té com uns tentacles de ferro que surten de la base de la màquina que facilitat la feina per imprimir en més d'un color.

Mentre treballen, van xerrant entre ells, i el professor, tot i les bromes que fa, sempre va supervisant tots els grups i els va corregint.

Poc a poc, es va aproximant l'hora de marxar, gairebé tots, ja han fet la seva impressió. Un grup ha après avui a imprimir en dos colors sobre una samarreta, el professor mira la impressió, està molt ben feta, i el disseny que han fet és molt maco. El professor, avui fa una cosa que només fa de tant en tant: penjarà la samarreta en *El salón de la fama*. En una paret del taller hi ha una renglera de samarretes penjades perquè tothom pugui veure els diferents dissenys impresos dels estudiants, allò és *El salón de la fama*, i no totes les samarretes tenen l'honor d'estar allà.

S'apropa l'hora de marxar, però abans, tots els estudiants han de netejar tot el que ha quedat brut. Tenen una aigüera força gran per col·locar tots els estris de neteja bruts, com les planxes o les rasquetes. Amb la *Karcher*²⁵ a tota potència, treuen l'emulsió seca de la planxa. Hi ha una norma important i és que ningú marxa fins que tot està net. Un cop han acabat tots, s'acomiaden del professor, alguns se'n van *pitant*, però sempre hi ha algú que té ganes de quedar-se a xerrar una estona.

2. Les veus del alumnes.

2.1. Introducció.

En aquest apartat es mostra l'anàlisi de les entrevistes fetes als estudiants. Un cop feta l'anàlisi, s'ha decidit explicar-la a través de quatre apartats diferenciats que són els següents:

- **Qui són aquests estudiants?** En aquest apartat ens endinsem a conèixer de manera genèrica els perfils dels participants de les entrevistes. Si bé no hi ha cap necessitat d'identificar personalment qui són, sí que considero important veure la diversitat de perfils que poden existir en aquests cicles, ja que aquesta situació pot suposar un repte a l'hora d'ensenyar. També crec que és important conèixer per sobre els seus perfils per així poder tenir una idea més clara de qui són les persones que expliquen les seves perspectives i vivències en l'ensenyament.

---

²⁵ Mànega d'aigua que té molta potencia.

- **Què és un cicle formatiu?** consisteix en recopilar les diferents definicions dels alumnes sobre les funcions del cicle formatiu i ens serveix per comprendre millor el context concret del cicle formatiu. En comptes de definir el cicle formatiu segons les definicions de les institucions públiques també pot ser interessant comprendre'l a través de les persones que l'estudien.

- **Diferents aspectes que influeixen en l'aprenentatge.** En aquestes entrevistes, hi ha hagut diverses preguntes relacionades amb l'aprenentatge en les quals els alumnes han hagut de respondre segons les seves experiències viscudes en el context de l'ensenyament, ja sigui en el context del cicle o altres contextos escolars que hagin viscut prèviament. Tot i que la idea principal del treball era conèixer el context educatiu del cicle que estaven fent, pensava que era important que tinguessin la possibilitat de parlar sobre totes les experiències educatives viscudes, ja que servirien per contrastar-les amb les del cicle.

A partir d'aquí, m'he donat compte, que a mida que he anat analitzant els seus discursos, que les seves experiències prèvies també són molt importants i que per tant, havia de fer una anàlisi que aglutinés totes aquestes vivències i perspectives per poder explicar factors que poden influir en l'ensenyament a nivell general. Per tant, aquest epígraf es centra en mostrar quins són els aspectes que he pogut detectar en els estudiants, que influeixen en el seu aprenentatge. Aquests aspectes són desglossats i finalment, he decidit fer un últim apartat força extens en el qual he relacionat alguns aspectes, intentant comprendre algunes possibles problemàtiques que pot travessar l'ensenyament avui en dia.

- **Quines pistes ens donen els estudiants per entendre en el context educatiu en el que estan?** Finalment, un cop s'han analitzat les dades de les entrevistes i l'observació participant, s'ha descrit a través d'aquestes el que he considerat que descrivia de forma més rellevant el context d'ambdós cicles formatius. D'aquest context, s'ha pogut detectar algunes problemàtiques que podrien ser investigades en un futur.

2.2. Anàlisi de les vivències i perspectives dels estudiants.

2.2.1 Qui són aquests estudiants?

En quant al perfil d'estudiants, me n'he adonat de que hi ha una gran varietat de perfils els quals es poden classificar segons: la seva trajectòria acadèmica, què voldran fer després del cicle, les edats, si han immigrat i la pròpia personalitat de cada alumne. La classificació l'he fet intentant pensar en aquelles variables que els identificaven i que a més podien influir en el seu aprenentatge.

- **La trajectòria acadèmica.** Tot i que no sé la trajectòria de tots els estudiants, he pogut classificar segons la informació que m'han donat varis d'ells. Primer de tot, he pogut veure que un grup d'ells bastant nombrós ve de la ESO (Educació Secundària Obligatòria). També hi ha algunes persones que no tenen el títol de la ESO i han fet un PFI (Programes de Formació i Inserció)²⁶. Un altre grup d'estudiants ve de fer un altre cicle; en algunes ocasions, el cicle anterior no els hi acabava d'agradar. També hi ha un cas molt interessant d'una persona que ve a estudiar per un acord amb la seva empresa: vol ascendir i l'empresa li dóna facilitats perquè es tregui el títol del cicle i un cop el tingui li puguin donar un posició més especialitzada. També hi ha un cas d'una persona que ja treballa i fa el cicle per un interès més aviat creatiu.

També s'ha de tenir en compte que hi ha un grup força nombrós d'estudiants que venen de fer o bé el cicle de Preimpressió, o bé el d'Impressió. Com que es tracta de cicles que es complementen força, si el primer que fan els hi agrada, decideixen fer l'altre per tenir un coneixement més complet de l'ofici. També hi ha el cas d'estudiants que són menors de divuit anys i han iniciat els curs d'Impressió. En el cicle de Preimpressió es fa un mòdul un cop per setmana a una empresa; perquè els estudiants el puguin fer han de tenir mínim divuit anys. Com que aquests menors de moment no poden formar-se a l'empresa, tenen l'opció de l'any següent fer el curs de Preimpressió i compaginar-lo amb algunes assignatures d'Impressió fins que compleixin els divuit. També hi ha estudiants que aquest any han començat a estudiar un dels dos cicles i es plantegen fer l'altre quan finalitzin aquest.

- **Plans de futur.** Des d'una perspectiva sobre el que volen fer en el futur, hi ha varis que tenen força interès respecte el món digital i del disseny i molts d'ells, després d'aquest cicle, voldrien fer un cicle de grau superior vinculat a aquestes disciplines. Hi ha un altre

---

²⁶ El PFI és un programa d'estudis per totes aquelles persones que no tenen l'ESO, però volen reincorporar-se als estudis reglats, per tant, després del PFI poden incorporar-se al cicle de grau mitjà.

grup que té interès en acabar el cicle i posar-se a treballar, molts d'ells, són els que ja han fet un dels cicles i aquest any han començat l'altre. També hi ha estudiants que tampoc tenen clar què volen fer més endavant o que dubten entre diverses opcions.

Considero que tant les trajectòries prèvies d'estudis com el que els alumnes es plantegen fer en el futur pot tenir una forta incidència en les diferències de l'aprenentatge. Per posar uns pocs exemples, la manera d'abordar el cicle pot ser diferent per un alumne que està provant si li agrada a un que el fa perquè té clar que vol treballar d'aquell ofici; o per un alumne que ve de la ESO i no està familiaritzat amb el funcionament dels cicles formatius, que un alumne que l'any anterior va finalitzar el cicle de Preimpresió i actualment està fent el d'Impressió.

- **Edats.** En les aules hi ha un rang força variat d'edats. Hi ha moltes persones que venen directament de la ESO, per tant algunes d'elles comencen el curs amb 16 anys. Per altra banda, també hi ha persones que han fet una trajectòria diferent, no venen directament de la ESO, i algunes d'elles ja tenen més de 20 anys. En aquesta etapa, dels 15 als 25 anys aproximadament, les diferències d'edat poden ser molt més accentuades, ja que és una etapa de la vida en que la persona es transforma de ser un adolescent a una persona adulta. Alguns dels estudiants han reflectit en les entrevistes les diferències de comportament que perceben al haver-hi diferències d'edat.

- **Immigració.** El fet de canviar de país i adaptar-se a un nou context, considero que és una variable important que pot afectar en l'aprenentatge. En aquest cicle, hi ha força persones que han viscut l'experiència d'immigrar. He decidit posar aquesta variable perquè tres persones de les entrevistades han explicat situacions en les que el fet d'haver immigrat havia tingut o encara tenia un impacte en el seu context educatiu. També, en el cicle, hi ha molta diversitat d'ètnies, però considero que és un tema complex el fet de saber com les diferències ètniques poden afectar en l'ensenyament. De fet, alguns estudis ètnics en el camp de l'antropologia, consideren que per comprendre la diversitat ètnica d'un context concret, no només s'ha de tenir en compte la identitat ètnica de la persona, sinó altres variables com l'estatus migratori, l'edat, el nivell d'instrucció, la professió, etc.²⁷

---

²⁷ Padilla, 2015.

- **La personalitat de cada alumne.** M'ha sorprès molt durant les entrevistes que els alumnes donaven respostes molt diferents entre ells a les preguntes que se'ls hi feia. Si bé algun donava molta importància a l'espai de l'aula, l'altre li donava a la figura del professor, o un altre parlava de l'ambient de la classe, o dels companys, o de la creativitat, etc. Aquesta sorpresa, de percebre més diferències de les que inicialment creia en el discurs dels estudiants, és la que em va portar a pensar, a que a través dels seus discursos, es podrien indicar diversos factors que podien afectar a l'ensenyament a nivell general. Es pot dir, a més, que la pròpia personalitat d'un individu, la seva singularitat, també resulta un element de diversitat a l'aula.

Vista aquesta diversitat de perfils, el que es fa palès, és que es pot veure que hi ha diferents perfils l'aula i que aquesta situació pot resultar un repte a l'hora d'ensenyar. Si bé a l'ESO ja hi pot haver diversitat, en un cicle encara més, doncs s'afegeixen persones amb edats molt diferents i trajectòries curriculars també diverses.

2.2.2. Què és un cicle formatiu?

Una de les preguntes que se'ls hi va fer als estudiants, era quina funció tenia per ells un cicle formatiu. La idea que residia darrera d'aquesta pregunta era poder veure els significats que li donen ells al cicle. Els estudiants són els beneficiaris del cicle i per tant comprendre quines funcions li donen, podria ajudar, per exemple, a detectar noves necessitats que podria tenir el cicle, o treballar altres funcions que no s'havien tingut en compte. Pel que he pogut veure al recopilar totes les definicions, si bé presenten una idea força similar al que es pot considerar un cicle formatiu a nivell general, sí que penso que la recopilació de les seves perspectives ha enriquit la definició de cicle formatiu perquè han aportat diferents matisos a la definició.

Primer de tot, la funció que ha aparegut en més estudiants, 17 d'ells, és la de la **inserció laboral**, és a dir, per molts d'ells s'estudia en un cicle per trobar una feina després. Un alumne ho expressa així: "pues para aprender y ya, salir, estar preparado para la vida laboral fuera del instituto".

També, molts estudiants, 15 d'ells, han expressat que en el cicle, **t'especialitza en un ofici**, per tant fas un aprenentatge concret: "pues al final, supongo que para centrarte en un ámbito laboral en concreto, formarte de algo en concreto y salir a trabajar."

Alguns estudiants també comenten que aquesta especialització et pot ajudar a **veure més fàcilment si l'ofici t'agradarà o no**: "(...) Yo ahora si fuera a trabajar sobre impresión gráfica, no sabría de qué va. Y a lo mejor, no me gustaría. Pues entonces antes de perder el tiempo, sí, me formo en ello, y ya sé que me va a gustar cuando vaya a trabajar."

Una altra manera de definir el cicle ha sigut en relació al que es fa, és a dir, que es tracta d'un **ensenyament pràctic**: "a veure, el que m'agrada més dels cicles és que també hi ha molta cosa pràctica. I vulguis o no, aprens molt més practicant-ho que no només fent la teòrica". El fet de que l'ensenyament sigui més pràctic i ensenyi un ofici concret, fa que alguns alumnes ho considerin com un **aprenentatge més real, més proper al món professional**. Un estudiant ho defineix com un "cop de realitat", perquè el cicle és més pràctic, l'acabaràs abans que si anessis a la universitat i per tant, t'hauràs de començar a buscar la vida molt abans que els amics que vagin a la universitat.

Per alguns estudiants, el cicle també ha sigut definit com uns **estudis més fàcils** que, per tant, ofereixen més accessibilitat a les persones que no volen estudiar o els hi costa, proporcionant una sortida professional qualificada: "doncs per tenir una mica de base, no? Per després poder anar a treballar més, no sé. La gent, per exemple, que ens costi estudiar i que no ens veiem capacitats per fer un batxillerat, doncs tenir més facilitat per centrar-te en el món laboral, suposo."

Una altra funció del cicle, ha sigut veure'l com un **aprenentatge general i personal**, que et servirà per la vida. Et dediquis finalment a la feina que has estudiat o no, l'aprenentatge en sí també és valuós: "pues en mi opinión sirve para formarnos en el ámbito laboral y en la vida. Porque no solamente es lo que aprendes sino lo que te va a enseñar a lo largo de tu vida, vas a poder trabajar en una empresa, te estás formando para algo como persona y no solo en la formación, sino que te ayuda mentalmente saber si eso es lo que quieres o lo que no, si es lo que quieres seguir con tu vida". També hi ha una estudiant que considera el cicle com un "*hobbie*", per ella, la part laboral ja la té solucionada y el que voldria és utilitzar millor les eines informàtiques per aprendre a dissenyar.

També s'ha parlat de les funcions del cicle en relació a **les sortides** que té: "(...) Por ejemplo, puedes, lo típico que te dice el profesor de que, esto no es para la gente vaga

o tonta, sabes, que puedes hacer esto y después irte a la universidad. O hacer esto y después bachillerato. Cosas así, ¿sabes? Es como que tienes tres salidas obvias, no, eh... irte a la universidad, ir al trabajo, o bachillerato. Es como estas tres cosas, sí.

En moltes ocasions, la manera que han tingut els estudiants de definir els cicles formatius ha sigut a través de contrastar-los amb altres estudis reglats com la ESO, el batxillerat i la universitat. Els diferents estudis reglats i la seva comparació han servit per anar definint moltes funcions explicades en els paràgrafs anteriors sobre els cicles formatius: per exemple, un estudiant compara la forma d'estudiar de la ESO amb el Batxillerat: "*bueno*, i també la manera que tenen d'estudiar a l'ESO és molt diferent a la d'un cicle. Perquè a l'ESO et diuen, t'ho has de saber i després te n'oblides." Una estudiant parla en relació al batxillerat i la universitat: "pienso que en mi opinión, es como, un camino en el cual tú puedes ir aprendiendo y ponerlo en práctica, no es tanto como ir al bachillerato y a la universidad y así".

Finalment, varis estudiants, **valoren positivament** els cicles formatius, sembla que estan contents amb la seva experiència i els hi agraden les funcions que tenen per ells. Moltes vegades aquesta valoració es fa a través d'una comparació d'altres estudis reglats presentant algunes desavantatges d'aquests últims. Per exemple, alguns consideren que la universitat és una via més lenta, menys pràctica i et prepara menys pel món real, un estudiant posa l'exemple de que tenia un amic que en comptes d'anar a la universitat va decidir fer el cicle de mecànica perquè va veure que el preparaven millor; un altre estudiant comenta que dels amics que té creu que els que fan cicles estan millor col·locats laboralment que els que han anat a la universitat. Tot i això, un estudiant sí que ha vist un inconvenient als cicles formatius: ell considera que l'especialització dels cicles, en algunes situacions, pot ser un problema perquè si en un moment donat aquell ofici va desapareixent o hi ha menys demanda d'empleats, pot ser que hagi perdut dos anys d'estudi per res. Ell contrasta aquesta situació amb el batxillerat, el qual, al ser més genèric, et podria donar opcions laborals a més àmbits diferents.

Per acabar, sí que m'agradaria ressaltar que aquesta valoració positiva que tenen els estudiants sobre els cicles formatius contrasta força en relació a la visió negativa o falta de valoració positiva, que hi pot haver sobre els cicles formatius per part de la societat a nivell general. Si bé es comenta des del professorat dels cicles d'Arts Gràfiques que

sembla que la visió negativa s'està atenuant, es considera que igualment segueix existint.

2.2.3. Diferents aspectes que influeixen en l'aprenentatge.

2.2.3.1. Anàlisi.

Com s'ha comentat anteriorment, la diversitat de perspectives dels estudiants m'ha portat a analitzar els diferents aspectes que poden influir en l'aprenentatge. En aquest apartat, s'han desglossat els diferents factors que tenen en compte els estudiants en l'aprenentatge a través de les activitats que fan per aprendre i les seves experiències viscudes en el context educatiu, també les seves opinions. S'ha de tenir en compte que hi ha hagut altres aspectes, però he seleccionat aquells que m'han resultat més rellevants:

Pràctica i teoria

La manera en la que aprenen els estudiants segons si fan pràctica o teoria ha sigut un tema recurrent en les entrevistes. Segurament, la paraula *pràctica*, és una de les que apareix més vegades durant les entrevistes i gairebé de forma unànime tots l'han mencionat com una forma d'aprenentatge. A continuació, detallaré breument quins significats li donen als conceptes de pràctica i com el relacionen amb el concepte de teoria; també mostraré el significat que li donen al concepte de teoria.

L'ensenyament, en general, sempre s'ha associat a l'estudi en una aula, passant hores assegut i davant d'un llibre mentre el professor va explicant. Si bé quan els nens són més petits no se'ls pot educar d'aquesta manera, a mesura que es van fer grans, han d'adaptar-se a passar força hores a l'aula absorbint diversos coneixements teòrics. Segurament, pel que fa a l'educació obligatòria, els 4 anys de la ESO són els més exigents respecte als estudis teòrics. Molts dels estudiants d'aquest cicle, com s'ha mencionat abans, han passat fa poc per la ESO i venen d'associar l'aprenentatge a l'estudi teòric i la memorització. Sembla ser, pel que he vist a les entrevistes, que la manera més pràctica d'estudiar en els cicles els resulta nova i grata. Molts d'ells, consideren que és una bona forma d'aprenentatge, els hi agrada, i en molts casos la contraposen a l'aprenentatge teòric. Un estudiant diu: "A mí se me da mejor cuando hacemos más, a la hora de hacer prácticas, que yo estoy como más enfocado y es cuando aprendo más."

Un altre ho contrasta amb la teoria: “Bueno, en el cas que estem, trobo que hi ha molta pràctica, vull dir que hi ha la seva part de teoria però no sé, el cicle trobo que està molt bé al tenir un taller, al fer excursions de coses específiques a lo que estàs estudiant, trobo que hi ha un moviment interessant”. També, a un alumne, quan se li pregunta què és el que més li agrada del cicle respon que les pràctiques: “Las prácticas. O sea las clases que tocas máquinas y eso. Porque como que entiendo más eso que en teoría. (...) Sí, porque si hago prácticas, a la primera me cuesta entenderlo pero a la que voy haciéndolo ya no. Se me queda en la mente y ya sé cómo hacerlo.”

També, com apareix en l'últim comentari, en relació a aquests cicles en concret, el verb “tocar” s'associa molt a les pràctiques, per alguns estudiants resulta també molt important per assimilar l'aprenentatge. Un estudiant sobre les maneres d'aprendre que l'ajuden, comenta: “Bueno, per mi seria més estar tocant, remenant i fent anar el programa perquè dius... és la manera que se't queda, sí, et pot explicar molta teoria, molta teoria, però després a l'hora de la pràctica no la saps aplicar”. Una altra estudiant diu: “Porque a veces la teoría no es suficiente. También tiene que haber la práctica, el tocar y ver, ¿sabes?”

També es comú associar la paraula “màquina” i l'espai del “taller” a les pràctiques. Una estudiant comenta en relació a les pràctiques que fan a la classe: “Aquest és un cicle que és així com... hi ha molta part pràctica que és en *plan* que no... no és en *plan* que t'hagi de dir-t'ho o que t'ho memoritzis o *algo* així, que teoria també hi ha, poca però també hi ha, però també és qüestió de fer, de tocar les màquines, de veure en primera persona com es fa el procés o així, el fet d'aplicar-ho tu, allò ajuda molt.” Una estudiant comenta com l'ajuda anar al taller per entendre els coneixements: “(...)O també, quan ens fan la teoria després ens porten aquí al taller i ensenyen en persona. Que vulguis o no, és això, si ho veus, és molt més fàcil d'entendre-ho que només llegint-ho”. Tot i que els estudiants de Preimpresió van menys freqüentment al taller o no han tocat les màquines, alguns d'ells també han mostrat aquest interès per les màquines i el taller.

El fet de tocar, d'anar al taller a veure les màquines o utilitzar-les, d'alguna manera sembla que els connecta a aprendre d'una manera que els resulta més real. Si aquests elements representen de forma molt gràfica la pràctica en aquest cicle, també els estudiants fan altres activitats pràctiques. Els de Preimpresió, per exemple, fan moltes

pràctiques a l'ordinador, utilitzant el *Photoshop*, *l'Illustrator* i altres programes per fer dissenys i també, per aprendre a configurar un disseny perquè es pugui imprimir amb el format correcte. Però el que m'interessa remarcar en aquest punt, és que siguin les pràctiques que siguin, a alguns estudiants, fer-les, els apropa més a la realitat del que han d'aprendre. Una estudiant, comenta: "En *plan*, si jo no practico i no veig que ho sé fer, si estudio i memoritzo i faig aquestes coses, no me n'adono si sé fer-ho i si no ho sé fer. En *plan*, no sé si ho estic aprenent de veritat o no, fins que no dono a la realitat, bàsicament". També aquesta realitat pot associar-se al futur laboral. Una altra estudiant diu al respecte: "I també fas en *plan* a FOL²⁸, doncs a Batxillerat no t'ensenyen en *plan* les nòmines, tot lo de la relació laboral, doncs no t'ensenyen i penso que és necessari per quan vagis a treballar o vagis a viure sol perquè... també és important."

D'alguna manera, fer les coses, practicar-les, els dona la sensació d'apropar-se més a la realitat i per tant també fa que per ells tingui molt més sentit les activitats que fan, és a dir, entenen més perquè les fan. Per alguns, com s'acaba de mencionar, és el món laboral, però per altres és la simple satisfacció per aprendre a fer coses per ells mateixos. Per exemple, un estudiant diu: "(...) yo soy mucho de diseño, me gusta como las cosas únicas por así decirlo. Y si, por eso me llamaba más la atención como que yo podría hacer mi propio diseño salido de mi mente."

En quant a la teoria, molts consideren que és una forma d'aprendre que tot i que és necessària, per molts d'ells resulta més avorrida i menys efectiva que la pràctica. En molts casos, la teoria l'associen a la memorització o *empollar* – terme que utilitzen a vegades- per fer exàmens, que després obliden ràpidament, i que per tant, senten que no aprenen. A més, alguns d'ells tampoc estan d'acord de que els exàmens siguin la millor manera d'avaluar l'aprenentatge d'una persona. La idea de jugar-se tot el curs a un dia en concret, tampoc pensen que sigui la més adequada. Una estudiant comenta: "la teoria, estar tot el dia assentats i escoltar i això que no... I *bueno*, penso que també els exàmens no ajuden perquè és memoritzar i escriure i després ja te n'oblides com moltes vegades passa". Una altra estudiant associa aquest tipus d'estudi sobretot a la ESO: "jo, en els cicles no tant, però a l'ESO sí que penso que està bastant malament

---

²⁸ FOL (Formació i Orientació Laboral) és un mòdul que actualment s'inclou a tots els cicles de grau mitjà.

perquè considero que han fet el sistema de què jo estudio per un examen ho vomito tot en un examen i després al dia següent ja no me'n recordaré". Un altre estudiant posa de manifest la pressió a la que estan sotmesos: "es que jugárselo todo a un mismo día y a una hoja de papel, no... Yo creo que de aquí muchos años ya alguien vera eso y dirá: ¿cómo podían estar así? Bajo esa presión. No, no le veo sentido".

En el cas concret dels cicles, els estudiants associen la teoria als *Power Points* que mostren els professors a la classe quan expliquen la lliçó. En les entrevistes, es tracta d'un objecte d'aprenentatge molt nombrat pels alumnes i l'anomenen de diverses maneres: "*Powers*", "*PDF*", "*Diapositives*", "*Power Points*" i "*Presentacions*". Segurament, és un element que s'utilitza molts a les classes teòriques, ja que aquest material que fan, els professors el penjen al *Moodle*²⁹ perquè els estudiants hi tinguin accés, facilitant-los la tasca d'estudi pels exàmens. Molts d'ells els utilitzen per estudiar, llegir i fer esquemes. També els apunts i els esquemes han estat molt associats a l'aprenentatge teòric.

Tot i això, molts estudiants sí que consideren necessària la teoria per combinar-la amb la pràctica, però molts d'ells prefereixen anar aprenent la teoria mentre practiquen. Una estudiant, quan se li pregunta com aprèn millor comenta: "Mmm... de les dos coses, en *plan*, com teòric i pràctic. Quan si fessis tot pràctic potser no... aprendries, però si fas teòric, també saps més paraules i saps més"

De totes maneres, sí que hi ha hagut dos alumnes que han considerat que la teoria era important i que ells preferirien que se'n fes més. Un d'ells ho ha justificat perquè creu que a vegades, a les pràctiques, si ja saps fer una cosa i no adquireixes més teoria, tot i practicar, et pots quedar estancat i acabar fent sempre el mateix. L'altre, ha comentat que a vegades, a les classes, hi havia punts de teoria sintetitzats que el professor passava una mica per sobre i que a ell li interessaria aprofundir més sobre aquells.

Si bé la pràctica, com he explicat abans, l'associaven a una aproximació a la realitat i potser li podien donar més sentit respecte el que feien, fet que els ajudava a aprendre

---

²⁹ Plataforma virtual, compartida entre professors i alumnes, que s'utilitza en els centres d'ensenyament per penjar apunts, exercicis, fer lliurament d'activitats, etc.

més, en l'aprenentatge teòric els estudiants no han reflectit aquesta vinculació amb la realitat.

Els Professors

La persona que ensenya als estudiants, també és un element fonamental per aquests. Tot i que en les preguntes que tenia preparades en cap moment mencionava el terme "professor", aquesta paraula també ha sigut molt freqüent i gairebé tots els estudiants l'han utilitzat. En una pregunta en la qual els hi demanava que m'expliquessin un moment en el qual haguessin tingut un aprenentatge valuós en el context escolar, en moltes ocasions, els records que explicaven estaven associats a professors. Tot i això, no vol dir que el professor, en totes les ocasions que els estudiants han parlat d'ells, hagin estat ben valorats; encara que en la majoria de vegades sí, a vegades ha sigut una persona que els hi dificultava l'aprenentatge, o fins i tot els feria. Per tant, sembla que el professor és un factor força important en l'aprenentatge dels estudiants.

Si bé els professors es dediquen a ensenyar contingut, té sentit que varis alumnes valorin la seva manera d'ensenyar, és a dir, no només valoren els seus coneixements, també és important per ells com un professor els hi explica una matèria. Per alguns d'ells, és un dels factors que més els pot ajudar a aprendre. Li pregunto a una estudiant què és el que l'ajuda a aprendre a la classe i contesta: "mmhhh... no sabria dir-te bé, però gràcies als *profes* perquè s'expliquen bastant bé, hi ha algunes coses que no les entenc, però amb tema pràctica i això, acabo entenent una mica més (...)" Després, afegeix: "Sí. I que ho expliquin... de vegades ho comenten d'una manera i hi ha algú que no ho entén bé, ho expliquen d'una altra i ho entenc millor, coses així."

Tot i això, hi ha altres aspectes que són apreciats en un professor. Varis alumnes, aprecien que un professor que sigui atent i que si cal, els ajudi de manera personal. Per exemple, hi ha alguns casos en el qual el professor els ha ajudat de manera més personal en quant a algun problema extra-acadèmic que poguessin tenir, o bé que han fet alguna cosa perquè l'estudiant guanyi confiança en el terreny acadèmic. Per exemple, hi ha un cas en el qual un estudiant no tenia interès en l'assignatura d'història fins que un dia la professora es va quedar amb ell a l'hora de pati per ajudar-lo: "cuando era la hora del patio, la profe se quedó conmigo, me empezó a explicar de qué iba la guerra y en ese

momento se me quedó, fue muy valioso para mí, mientras me lo explicó en ese momento.” L’estudiant, comenta després que va treure un 10 en l’examen.

Alguns estudiants també valoren el vincle que s’estableix entre professor i alumne. Una alumne diu que li agradava un professor perquè es “connectava” a ell. Un altre alumne indica el que més li agrada del cicle és *“el buen rollo que hay, así entre relación alumno profesor”*. Hi ha alguns altres estudiants que han posat de manifest la ràtio entre professor-alumne, que creuen que és millor quan hi ha pocs estudiants per professor.

També molt estudiants expressen records de professors valorats perquè hi havia alguna cosa singular d’aquell professor que els captava l’atenció. Per exemple, un estudiant se’n recorda de que li agradava molt un professor perquè era extravertit i feia bromes i explica: “me’n recordo que va explicar com la formació del Big Bang i es va començar com... ell es va fer una bola i va com fer veure que explotava i tot això; això, no sé, se’m va quedar”. També un altre estudiant explica que al principi “odiava” la història, però quan el professor explicava les guerres li va començar a agradar: “entre que se movía, lo explicaba con las manos, hacía como que lanzaban bombas y tal, pues la verdad es que lo hacía perfecto”. Un altre, sent admiració per la dedicació de la seva professora, que un dia va portar a la classe al seu pare que havia sigut professor universitari a que els hi ensenyés les matemàtiques, també va portar a un amic seu bomber perquè els hi expliqués l’ofici.

Alguns estudiants, d’alguna manera, demanen explícitament que el professor tingui una singularitat. Per exemple, un alumne diu que en general no li agrada quan el professor llegeix el PDF. Tot i que el PDF pugui estar molt bé i l’ajudi per estudiar els exàmens, d’alguna manera necessita que el professor expliqui els continguts des de la seva pròpia visió. Un altre estudiant, comenta que va aprendre molt amb una professora que explicava les coses “a la seva manera”.

També els estudiants expressen molts aprenentatges vinculats al professor que no tenen a veure estrictament amb els continguts, sinó en valors que accidentalment aprenen d’aquests. Si bé el professor té la intenció de que els estudiants aprenguin uns coneixements, pel camí els estudiants també aprenen actituds idees o principis que pugui tenir el professor; aquests aprenentatges moltes vegades són incidentals, si bé el

professor sempre té la intencionalitat d'ensenyar, segurament en la majoria d'ocasions es sorprendria de com els estudiants han après algunes lliçons i quines són amb les que s'han quedat. Per exemple, a un alumne se li ha quedat gravada la frase que li va dir un professor: "no tot el que veus t'ho has de creure". Com que ell indica que és una mica impulsiu, des d'aleshores, aquesta frase, l'ajuda a que quan passa alguna cosa s'ha d'esperar abans de prendre una decisió. En el cicle, també un estudiant explica que en les classes de serigrafia i òfset els fan netejar al final, i diu que li ha anat molt bé per la feina en la que va començar a treballar, perquè es va adonar de què havia de netejar el seu lloc de treball sense que ningú li digués res.

Per altra banda, també els estudiants han explicat casos de professors que no agraden o els hi dificulten la feina. Tot i que els casos són menys, els motius són força variats: o bé perquè directament fereixen, o bé perquè sembla que no els hi agrada la feina, o bé perquè no mostren coherència amb les normes que estableixen i generen confusió, o també perquè els estudiants senten que aquests no es posen suficientment al seu lloc. Si bé no són tantes aquestes situacions explicades, poden afectar intensament als estudiants i en alguns casos influir negativament en el seu aprenentatge.

En quant a que un professor sigui exigent o estricte, si bé en força casos pot generar dificultats a l'alumnat, per la poca informació que he pogut tenir en relació a aquestes situacions, sembla ser que el que els afecta és més no acabar de comprendre la justificació d'aquella exigència –que a més, pot ser que vagi acompanyada de males maneres- o que l'alumne senti que no pot complir amb aquella exigència. Per posar dos exemples, una estudiant comenta que se li exigia arreglar un error però que no li deien el perquè i això li va fer perdre molt de temps. Un altre estudiant, compara la ESO amb els cicles i se sent millor en el cicle perquè a la ESO no paraven de dir-li que s'equivocava i en canvi aquí, quan s'equivoca, li diuen, però també li diuen que té temps per provar-ho més vegades i aprendre. Hi ha casos, però, on precisament l'exigència del professor ha sigut un aprenentatge valuós per l'alumne perquè l'ha ajudat a canviar algun comportament o a "no conformar-se", com comenta un alumne.

Aquests són la majoria trets que he vist a les entrevistes que poden influir en l'ensenyament dels alumnes. Tot i això, és difícil saber ben bé què és el que fa que un docent sigui bon professor, perquè hi ha diverses variables en joc. En alguns casos hi

haurà professors que no agradaran a alguns alumnes i sí agradaran a altres. També hi haurà casos de professors que tindran alguns trets que no ajudaran als estudiants i d'altres que sí. Per exemple, hi ha el cas d'una estudiant que parla d'un professor amb admiració perquè sentia que aprenia molt a les seves classes, però alhora, veia que feia coses que no li agradaven com enfadar-se de seguida o tenir algun favoritisme. Tot i això, ella li acceptava els defectes que pogués tenir perquè sentia que aprenia.

Si es considera la singularitat del professor com un element important a l'hora d'ensenyar, es podria considerar que hi ha moltes maneres de ser bon professor, tantes maneres com professors i que cada professor ha de trobar el seu propi camí per ensenyar als seus estudiants.

L'ambient

L'ambient, en aquest treball, el definiré com les sensacions que pot rebre una persona en un espai, agradables o desagradables, en relació a les altres persones. En aquestes entrevistes, més de la meitat dels estudiants, han fet al·lusió a l'ambient i alguns d'ells han mostrat una forta sensibilitat cap a les sensacions que rebien de l'ambient, com un element que els afectava y/o influïa en el seu aprenentatge.

- **L'ambient dins de l'aula.** Per una banda, hi ha l'ambient del propi espai on s'imparteix l'ensenyament. Aquest es pot dir que està constituït pels companys de classe i pels professors.

En relació als companys de classe, o de l'ambient que es genera amb ells a les aules, els estudiants han expressat punts de vista en els quals o bé ajuden en l'aprenentatge o bé el dificulten. Per una banda, alguns estudiants valoren que hi hagi companyonia a la classe i que s'ajudin entre ells. Els companys, a part de que et poden fer sentir a gust, també són un recurs per resoldre dubtes, ajudar-te i perquè et transmetin punts de vista o coneixements diferents als teus: "Con mis mismos compañeros, entre, bueno, los que tengo a mi lado y cerca, creo que nos ayudamos y lo que él entiende tal vez yo no lo entiendo, y lo que él no entiende yo lo entiendo y entre los dos nos ayudamos." Per altra banda, altres estudiants comenten que els companys a vegades també poden distreure a classe, o bé perquè parlen amb ells o bé perquè parlen amb altres companys i fan soroll. Aquestes situacions no els ajuden en l'aprenentatge. Per exemple, a un estudiant

li pregunto quines coses l'ajuden a aprendre y respon: “*Bua* aquí me has pillado un poco pero, lo que me ayuda a aprender es enfocarme en lo que es leerme todo y eso, y no distraerme. O sea en clase a veces se habla y todo eso y yo intento no distraerme.”

L'ambient a l'aula, per alguns estudiants, també es converteix en un espai de socialització. Dos estudiants, comenten que haver d'anar a classe i conviure amb companys, els ha ajudat a relacionar-se amb la gent. Un d'aquests estudiants comenta que un aprenentatge valuós va ser aprendre a socialitzar: “sí, me ayuda mucho a socializar. Porque antes yo, no podía. O sea yo era muy cerrado. No, no, estaba... Yo era el típico que estaba en un rincón y no se hablaba con nadie.”

En quant a l'ambient generat entre professors i alumnes, també alguns estudiants mostren sensibilitat a l'ambient que es puguin crear a través d'aquelles relacions. Tant fent referència en la necessitat de què els professors tinguin tacte amb els estudiants, com a la inversa, que els estudiants no faltin el respecte als professors. També hi ha un estudiant que presta atenció a les relacions que el professors estableixen entre ells i si veu que no hi ha una bona relació, li afecta. Quan a aquest estudiant li pregunto què és el que més li agrada del cicle, comenta que l'ambient, tant entre els alumnes com entre els professors i més endavant torna a posar èmfasi en lo significatiu que és que per ell hi hagi un bon ambient, ja que ha estat en un centre amb molt mal ambient: “(...)ho comparo amb el meu altre institut que els professors casi ni es parlaven o veies que un només parlava amb dos o *algo* així, i aquí, no, aquí és *algo* diferent que tots... és com que hi ha un grup de tots en general, i no veus que ningú estigui enfadat amb ningú. (...).”

L'ambient, també pot constituir un medi per transmetre valors o idees en relació a la pròpia visió que es té o valor que se li dona a l'aprenentatge. Tot i que aquesta idea només l'ha expressat una de les persones entrevistades, he considerat que era prou rellevant per tenir-la en compte. Aquesta persona que ho comenta, ha viscut en dos contextos educatius de dos països diferents. Aquesta situació l'ha portat a comparar l'experiència del país previ a la del que està ara i comenta que la valoració general que percep de l'aprenentatge, és molt diferent. Per ella, es valora molt més l'aprenentatge en el seu país d'origen. Aquest fet –entre d'altres que ha mencionat-, considera que l'ha influït a que actualment s'hagi descuidat més en els estudis.

- **Ambients fora de l'aula.** També hi ha ambients fora de l'aula que afecten als estudiants, tot i que molts d'ells no han comentat res sobre aquest tema, potser perquè també és un tema més personal i en les entrevistes que vaig fer no donava peu a fer-ho, sí que hi ha una persona que expressa que el mal ambient en la vida personal, l'ha afectat negativament en el seu rendiment escolar. També expressa la idea de que les persones estiguem on estiguem no som "una màquina" que entra en un lloc i s'oblida de les demés coses: "porque una persona no va al trabajo y dice "a trabajar", en plan, arrastra cosa, no cambia de persona cuando va al trabajo y cuando sale, ¿Sabes? Como que las cosas están".

Concentració - motivació

S'ha decidit agrupar aquests dos conceptes perquè tant el nivell de concentració com de motivació, són dues característiques psicològiques del propi individu. Tot i que es poden haver trobat altres aspectes en relació a la manera de ser de l'individu, s'ha decidit introduir aquests dos, ja que són els que m'ha semblat que eren als que es feien referència més sovint.

- **Concentració.** Aquest concepte ha sortit en alguns moments pel fet de que preguntava als alumnes si es trobaven algun obstacle a l'hora d'estudiar o aprendre, i aleshores, en algunes ocasions, alguns expressaven les dificultats que tenien per concentrar-se. Tot i això, també hi ha diversos alumnes que diuen que no els hi costa concentrar-se.

Pel que han expressat alguns estudiants, els elements que els hi afecten més en la concentració és distreure's amb els companys a classe, que hi hagi soroll a l'aula i els mòbils: "sóc jo el que em desconcentro a mi mateix, joestic estudiant i ja uf... sona el mòbil, jo crec que el meu mòbil és una cosa que no m'ajuda a estudiar, per això sempre el trec o l'apago." Tot i això una estudiant diu que el mòbil, en els descansos, també l'ajuda a desconnectar de la feina que està fent. També hi ha estudiants que consideren la falta de concentració com una dificultat pròpia seva, per exemple, un alumne diu: "cuando por un momento tu cerebro deja de estar atento, allá... es la forma en la que no se aprende, esa es la distracción". També hi ha una persona que comenta que es desconcentra de seguida i que encara que un tema li interessi, deixa de prestar atenció en una estona. Altres alumnes, comenten que són nerviosos o tenen més necessitat de

moure's: "jo, per exemple, prefereixo més dinàmic perquè no em concentro i doncs si m'estic movent o fent un joc, aprenent, doncs, m'agrada més perquè, no és que estigui jugant però en *plan* estic fent una activitat. No estan assentats, saps que vull dir?"

Quan se'ls hi ha preguntat quins recursos utilitzen per no distreure's, alguns han comentat que no sabien com fer-ho; d'altres intenten utilitzar estratègies com apagar el mòbil, si estan a la classe intentar evadir-se i no parlar amb els companys, també els hi resulten útils els descans o fer coses que impliquin moviment.

Hi ha un estudiant que segons el meu punt de vista, expressa molt bé l'estat de concentració màgic al que a vegades es pot arribar fent una tasca a la classe, un estat en el que un s'implica de debò amb el que està fent. A aquest estudiant li pregunto què és el que li agrada més del cicle i contesta: "jo crec que la òfset més. Sí, jo crec que la òfset. Perquè no sé... és a dir perquè estic concentrat en la màquina i és com... no penso en altra cosa, només en la màquina i ja està. Quan vinc a classe." Aleshores, li pregunto què el fa concentrar-se: "doncs l'hora de per exemple preparar la màquina per imprimir. O a l'hora de mirar si el registre està bé, és a dir, que és tu i la màquina i ja està, és a dir, no penses en res més de fora i tot això. Això m'ajuda a desconnectar del tot".

- **Motivació.** La motivació, en molts d'ells, els ajuda a aprendre sense haver de fer un esforç, simplement perquè els hi agrada, per les ganes que tenen d'aprendre, i volen saber com funciona una cosa o bé hi van pensant sense adonar-se'n. Un estudiant, quan se li pregunta què l'ajudaria a aprendre, el primer que contesta és: "a ver, lo que me ayudaría a aprender son las ganas que tengo por aprender." Aquesta motivació també pot néixer de la curiositat: "i que vulguis saber en plan com passen les coses. Com es fan i tot i això, pues és en plan, l'interès que vull saber, perquè m'agrada això i tinc curiositat".

També hi ha alguns estudiants que han fet referència a la motivació com una força pròpia seva per arribar a superar objectius. Per exemple, hi ha alguns estudiants que els motiva la idea d'entrar en el món adult i començar a treballar, o millorar la seva posició laboral. També a un estudiant, quan feia la ESO, el motivava aprovar pel fet de que durant l'estiu no hauria de fer deures. Una altra estudiant considera l'estudi com una oportunitat i això sembla ser una font de motivació per ella: "yo soy una persona que

aprovecha las oportunidades. Porque las oportunidades se dan una sola vez en la vida y ya está, eso lo tengo más claro. Yo aprovecho y aprendo de ello, entonces yo, aquí me gusta porque tengo las oportunidades para poder avanzar en mi vida, ¿sabes? Hacer cosas que allá nunca llegué a hacer y que tampoco iba a poder hacer”.

També la motivació apareix en relació als demés, així, un alumne expressa que els professors “le animan motivacionalmente”. També hi ha alumnes als quals els hi motiva estar en un bon ambient. Per tant, les relacions, l’ambient que es genera a una aula, també pot estar vincular amb la motivació.

Finalment, per acabar, com a detall anecdòtic, un objecte que alguns estudiants han nombrat quan expressaven motivació i curiositat són “les samarretes” del taller. Per exemple, un estudiant, comenta que el cicle formatiu li va cridar l’atenció perquè a 4t d’ESO, quan feia el treball de recerca, va anar al taller d’impressió i va veure les màquines i tota la renglera de samarretes penjades que hi havia al taller; aquesta situació li va despertar la curiositat i el va portar a inscriure’s al cicle de Preimpressió. Un altre estudiant comenta: “(...) Vaig fer-me una camiseta *híper-mega-tunejada* i dius, la tinc, és negra i està tota ben *tunejada* de diferents marques diferents de tot (...)” Un altre estudiant diu: “No, por ejemplo, lo que este año he aprendido, ha sido algo nuevo como era el proceso de hacer una camiseta o de todo eso. En verdad, eso era nuevo, nunca sabía cómo, yo no había imaginado hacer mi propia camiseta, ¿sabes?”.

Objectes i Estratègies d’aprenentatge

Als estudiants, se’ls hi va preguntar quines estratègies utilitzaven per preparar-se un examen i/o fer un treball, també, quines coses els ajudava a aprendre. La idea de fons era poder indagar en les coses que feien per aprendre ja que la manera com estudien i els mitjans que utilitzen també influeix en el seu aprenentatge. Per mi era important veure què feien i no només què pensaven en relació a l’aprenentatge.

Un cop ja he tingut les respostes i a mida que he anat analitzant, m’he fixat que els estudiants han nombrat diferents formes d’estudis que en molts casos també estaven associats a objectes que utilitzaven per dur a terme aquestes estratègies, per tant, he decidit unir tant les estratègies d’estudis com els objectes en aquest apartat. Tot i que la majoria d’estratègies i objectes han sigut extrets de les preguntes que he explicat al

principi, pot ser que també s'hagi tret d'altres parts de l'entrevista on el participant ho mencionava.

També afegir, que en la majoria de casos, els estudiants han visualitzat les estratègies en relació al cicle formatiu que estan fent ara, que es caracteritza per ser més pràctic i requerir menys feina a casa que uns estudis de la ESO, per tant, sempre hi ha hagut casos d'estudiants que informaven que tampoc estudiaven tant, alguns ho al·ludien a la falta de temps, d'altres comentaven que o bé no se'ls hi donava bé, o no els hi agradava, o no necessitaven fer-ho. Potser, si hagués tingut més present aquesta qüestió, hauria formulat la pregunta d'una altra manera o no hauria donat tant d'èmfasi a la paraula estudi, però tot i això considero rellevant poder transmetre el que fan.

En general, el que indiquen força estudiants és que per preparar-se un examen el que fan és **llegir o bé els PDFs, el apunts o els treballs fets**. Alguns el que fan és revisar-los, d'altres se'ls llegeixen força vegades com un mètode de memorització: "(...) pràcticament ho llegeixo perquè com que són presentacions amb l'ordinador i ja t'ho resumeixen els *profes*, doncs ja començo a llegir fins que ja quan llegeixes, ja dius *vale* ja està, no cal tornar-ho a repetir perquè ja m'ho sé".

Molts dels estudiants també **prenen apunts o fan esquemes**: "I d'aquelles presentacions, jo agafo lo més important, o lo que més m'han recalcat a classe; lo que més m'han explicat a fons i bàsicament això, jo em faig un esquema, i estudio d'aquest tema." Altres, recalquen que ho escriuen a mà per recordar-ho: "(...) el que faig és dels *powers*, apuntar-ho escrit, lo més important, i escrivint ja se'm queda i després llegint-ho moltes vegades perquè al final és com *empollar*, saps?"

També hi ha estudiants que li donen molta importància a **l'escoltar a classe** i és on hi posen més energia per després fer els exàmens: "Sí, jo intento quedar-me sobretot amb la pel·lícula. Almenys assegurar el que em sortirà bé." També hi ha dos estudiants que han dit que prefereixen escoltar només a la classe. Els dos indiquen que prendre apunts els desconcentra més i que no els deixaria comprendre tan bé el temari. Un d'ells diu: "Yo, eh, casi siempre me ha sido muy fácil aprender, porque yo escuchando, ya se me quedan las cosas. Nunca he sido de apuntarme las cosas, y nunca me ha servido de mucho. Al contrario, me desconcentro apuntando, porque apuntando tengo que estar

pendiente de escribir y todo, y escuchando, pues escucho y ya se me queda, más o menos. La mayoría de veces sí”.

Alguns estudiants també han indicat que per aprendre fan **recerca per internet o bé miren vídeos** que puguin estar penjats a la xarxa: “i també busco informació moltes vegades, miro vídeos, i això m’ajuda a aprendre a veure com va la màquina”. Un altre alumne diu: “(...)Bueno, hay veces que me da por mirar un vídeo en *Youtube* o buscar gente anónima que opina. Del ciclo y eso”.

També alguns estudiants han comentat que a l’aula, si tenen algun dubte, **pregunten al professor** però també molts indiquen que abans intenten solucionar els problemes per ells mateixos; també un estudiant, com que no té gaire temps d’estudiar a casa, quan està escoltant a classe, si té dubtes els pregunta per així no haver de quedar-se amb el tema pendent. També una estudiant comenta que moltes vegades resol els dubtes a través dels companys.

Com a dada curiosa, si bé perquè moltes vegades es sol pensar que és necessari el silenci per concentrar-se i estudiar, hi ha tres estudiants han comentat que **la música els ajuda a l’hora de fer exercicis o estudiar**. Un comenta que no li agrada el silenci i que prefereix tenir sempre un so de fons, l’altre que la música la relaxa i l’altre que l’ajuda a concentrar-se per estudiar o fer exercicis. Aquest últim comenta que la música l’ajuda a evadir-se del so del voltant, que a vegades el pot distreure més.

Per acabar, breument mencionar altres estratègies que utilitzen els estudiants, que són per exemple, la **relació de continguts**, és a dir, el fet de conèixer prèviament sobre el que estan estudiant i relacionar-lo els ajuda a aprendre més fàcilment. Un estudiant, per exemple, com que en aquest cicle tot el que fa és nou, no pot relacionar tant els continguts. Un altre estudiant, comenta que com que li agrada el cicle i sent que l’ha escollit ell, sovint **pensa en el que ha fet a classe** i això l’ajuda a aprendre. Aquest mateix estudiant, comenta que també aprèn de les **anècdotes que passen a la classe**, és adir, per exemple, quan algú comet un error, ell després quan ho està fent se’n recorda de la situació i evita cometre el mateix error. També hi ha alguns estudiants que han mencionat la importància que tenen **els descansos** per ells, per tal de després tornar a recuperar energies. Un estudiant, per exemple, utilitza una metàfora de “portar una

motxilla plena de pedres” y que durant els descansos les deixes anar. D’altres, comenten **que estudien en llocs fora de casa**, com per exemple en el bus o en els descansos del pati. Finalment, altres estratègies una mica diferents que fa alguna persona és per exemple gravar-se la veu llegint els apunts i després escoltar-los, o un estudiant li demana al seu germà que li llegeixi els apunts i que després li faci preguntes.

Pel que respecta als objectes d’estudis, crec que és rellevant nombrar els que s’han comentat més o alguns que són característics del cicle, perquè els objectes que ens rodegen són elements que descriuen el nostre entorn. Com s’ha explicat anteriorment a l’apartat de pràctica i teoria, i també en les estratègies d’ensenyament, els estudiants per aprendre utilitzen **les màquines, les samarretes, esquemes, apunts, o Power Points**. Altres objectes d’aprenentatge anomenats són:

- **Els ordinadors.** Sobretot els de Preimpressió els utilitzen per fer activitats pràctiques amb programes informàtics com *l’Illustrator* o el *Photoshop*, o d’altres. També hi ha alumnes que els utilitzen per estudiar i que incideixen en que els hi va millor que l’ús de paper i bolígraf. L’ordinador també serveix com a eina d’estudi. Un estudiant, comenta que es sent molt més còmode estudiant en l’ordinador que amb el paper. Tot i això també comenta que l’ordinador és un element que el pot distreure a través d’accedir a internet.

- **Programes informàtics com el Photoshop i l’Illustrator.** Els estudiants que els han nombrat moltes vegades és perquè són programes que els hi agraden.

- **El Moodle i el Google Drive.** Els estudiants utilitzen ambdues aplicacions en el context escolar. El *Moodle* és el programa en el qual els professors penjen tots els continguts que s’han d’estudiar i on ells també hi penjen els treballs que fan. El *Google Drive* l’utilitzen per guardar treballs o també una estudiant indica que allà hi fan treballs en grup.

- **El mòbil.** El mòbil resulta un arma de doble tall. Per un cantó és un element que distreu i desconcentra, però per l’altra hi ha estudiants que l’utilitzen per mirar apunts quan per exemple estan fora de casa.

Les aules

Tot i que s'ha parlat del "taller" com l'aula associada a les pràctiques i on els alumnes d'impressió treballen, també s'ha parlat de l'aula de Preimpressió. Encara que només han sigut dos estudiants els que mencionaven aquest espai, un d'ells hi ha posat molt d'èmfasi i creu que és un element molt important que té incidència en l'aprenentatge. Aquest associa l'espai amb la ràtio del professor-alumne. Considera que només tenir una classe quan són tants alumnes, encara que hi hagi varis professors a la classe, no ajuda. Ell considera que la classe s'hauria de desdoblar i que hi hauria d'haver dos espais. L'altre alumne també considera que la distribució de les taules a l'aula, pot dificultar l'aprenentatge, perquè alguns alumnes s'han de girar per tal de mirar al professor quan parla.

Organització i normativa del centre.

Alguns alumnes també han comentat aspectes relacionats amb els horaris, en com la seva distribució els hi afecta en l'aprenentatge. Per exemple, a un alumne l'ajudaria més que els mòduls es fessin de manera més seguida, en comptes de fer-los només un dia a la setmana durant moltes hores. També, un problema que angossa a alguns estudiants, són les faltes d'assistència i no poder-les justificar.

Desplaçament

Un estudiant comenta que diversos estudiants necessiten agafar el transport per desplaçar-se i comenta que tot i que el cicle és gairebé gratuït, el transport és molt car i això pot fer que hi hagi persones que decideixen no fer el cicle. Afegeix que la beca no sempre és una garantia, en el seu cas li han denegat.

2.2.3.2 Conclusió

Un cop feta l'anàlisi de factors que influeixen en l'ensenyament, m'agradaria poder intentar donar un significat, relacionar i sintetitzar alguns dels aspectes que més m'han cridat l'atenció.

- La Interiorització del coneixement

En l'apartat de teoria i pràctica, he assenyalat que en quant al coneixement pràctic els estudiants el sentien pròxim a la realitat i això semblava que els hi donava un sentit, o

bé els apropava més al món laboral, o els feia veure que realment aprenien. En canvi, la teoria l'associaven a un aprenentatge que potser no ho acabava de ser, ja que el memoritzaven però després l'oblidaven.

Tot i que entrarem en un terreny una mica especulatiu, la sensació que em dóna pels comentaris dels alumnes és que la pràctica per ells té més sentit perquè la vinculen més fàcilment a la realitat i això els ajuda a comprendre millor el que fan i perquè ho fan. Aquesta comprensió els ajuda a interioritzar el coneixement i un cop s'interioritza, ja no s'oblida.

Pel que he vist a les entrevistes, a més, la interiorització del coneixement està molt unida a la singularitat de l'individu, al cap i a la fi, interioritzar el coneixement és com fer-lo teu. Tot i que no han sigut molts estudiants que han abordat el tema penso que els que ho han fet el que deien és rellevant. Per exemple, una estudiant comenta que creu que no se'ls ensenya conèixer-se a ells mateixos, és a dir, que han de fer les coses tal com els professors indiquen, però ella pensa que la vida real no és així, que es pot aconseguir una mateixa cosa a través de diferents camins i que fins i tot això es pot valorar en un lloc de treball. Un altre estudiant utilitza una metàfora molt interessant sobre la diferència entre calcar un dibuix o fer-lo tu. Ell considera que no és el mateix calcar un dibuix que fer-lo tu. Ell creu que si fas un dibuix que sigui teu, si més endavant necessites fer un altre, potser pots anar modificant el que ja tens perquè és teu i saps com fer-ho. Però calcant, sempre n'hauràs de fer un altre. Per mi, la idea que em ve el cap en quant a interioritzar un coneixement, és que com que el comprenem d'una manera abstracta, tenim la capacitat de saber-lo utilitzar en diferents contextos i de diferents maneres, i en relació a altres coneixements. És bàsicament la idea simplificada de que quan arribem a comprendre el concepte de l'arbre podem reconèixer què és un arbre per molt diferent que sigui un pi d'un roure.

Si per un cantó penso que pot haver un interès per part dels estudiants de fer seu el propi coneixement, també els hi interessa aquell professor que és singular i que potser ho és perquè ha interioritzat el coneixement, l'ha fet seu i l'expressa a la seva manera. Per què pot interessar això a un alumne? Segurament perquè aquest pot veure que el professor està mostrant un gran domini del que ensenya, ja que no només se'l sap de memòria, sinó que el porta en el cos i l'expressa amb les mans, amb la mirada i també

se li acudeixen idees creatives a l'hora de transmetre'l; també perquè segurament hi hagué un procés de reflexió envers aquell coneixement per aprehendre'l i ha anat descobrint les seves pròpies maneres per fer-ho, que més endavant pot explicar als seus alumnes.

Una qüestió que sorgeix és si ens podríem preguntar si amb la pràctica s'interioritza el coneixement i amb la teoria no. Hi ha hagut alguns estudiants que en les entrevistes han comentat que abans no els hi agradava una assignatura teòrica, però que al final els hi havia acabat agradant pel professor i encara tenien interès per ella, per tant, no m'atreuria a dir que amb la teoria no es pot interioritzar el coneixement. Penso, però, que s'hauria d'aprofundir més en perquè els estudiants no associen tant la teoria amb un coneixement que interioritzin; també esbrinar millor quant és més important fer més pràctica i quan fer més teoria, segons el coneixement que es vulgui ensenyar.

Reflexionat sobre aquest assumpte, me n'he adonat de que a vegades la interiorització del coneixement, al considerar-la com un element propi i singular pot entrar en tensió amb els processos d'avaluació, en els quals, moltes vegades, s'utilitzen instruments d'avaluació estandarditzats, com un examen, una rúbrica, una test, etc.

Considerant el context educatiu com un espai més protegit de les dificultats de la vida real,³⁰ que serveix perquè l'alumne s'hi formi i en el procés cometi errors i vagi millorant a poc a poc, a vegades aquest espai és interferit per les proves de la vida real³¹. Aquesta interferència, en realitat, forma part del context educatiu, per tant, el procés educatiu està constituït, a la vegada, per un espai més protegit en el qual l'alumne s'hi va formant, però a l'hora, no deixa d'estar inserit en un món real amb proves que aniran determinant la trajectòria vital de l'estudiant. Per exemple, no superar la ESO tindrà unes conseqüències a la vida real de la persona influint a tenir, segurament, menys possibilitats laborals.

Penso que conscient o inconscientment, tots els que estudiem o hem estudiat, sentim aquesta pressió, de com si ens estiguéssim jugant la vida en aquestes proves –i en certa manera ens la juguem. Aquesta situació pot entrar en tensió amb el procés

---

³⁰ Sánchez, 2022

³¹ Martucelli, 2013

d'interiorització del coneixement, perquè la necessitat de superar un examen fa que destinem les energies a centrar-nos més en com superar-lo que en l'aprenentatge propi, ja que al cap i a la fi, un aprenentatge pot ser molt personal i una prova, en moltes ocasions, demana objectivitat, està feta de manera estandarditzada, tothom té la mateixa prova i se suposa, que has de contestar unes coses concretes per aprovar, no et pots desviar gaire del camí. Per exemple, un estudiant em va dir que ell ja no prenia apunts perquè sentia que els feia a la seva manera i en canvi, tenia la sensació de que en els exàmens el que comptava és que es posés tot de memòria.

Però el problema és l'examen o un instrument d'avaluació que aspiro a una objectivitat? Poden esdevenir eines que també puguin incorporar a l'estudiant en el món social en el qual hi ha d'haver cert consens sobre el que és correcte i el que no? Deixant de banda aquest debat que penso que tot i això és molt important, crec que el problema és molt més profund. El problema de fons és la desigualtat social i la precarietat laboral. En aquest camí ple de proves, superar-les implica potser tenir la possibilitat de tenir una vida més digna, no superar-les et pot abocar molt més a tenir una vida laboral més precària. I ja no es tracta de que els que tenen estudis guanyen bons salaris, sinó de que hi ha poques feines que tinguin salaris per poder tenir una vida tranquil·la i poder fer estalvis, i hi ha moltes feines amb condicions laborals molt difícils.

Davant d'aquesta situació de precarietat, no només salarial, sinó de condicions laborals, sembla ser que segueix havent l'antic pensament de fa temps d'estudiar per tenir "millors condicions", de la auto-superació en un món competitiu. Però potser no hauríem de posar el focus en què tothom ha de tenir bones condicions, tant de salari com laborals, tingui la feina que tingui? No seria una altra cosa l'aprenentatge, si sentíssim que independentment d'aquestes proves acadèmiques, sempre podrem fer determinades feines que no necessiten estudis, però que són igual de dignes i estan ben pagades, perquè la societat les necessita? No ens il·lusionaria més aprendre sabent que a la societat, d'alguna manera, sempre hi haurà lloc per nosaltres, haguem aprovat o no?

- La relació entre els diferents espais³²

---

³² Esquirol, 2020

Com s'ha comentat anteriorment, l'ambient també és un factor que afecta a l'ensenyament i no només l'ambient que es viu dins l'aula, sinó també el de fora de l'aula. Com un estudiant ha comentat anteriorment, a vegades els problemes es poden portar a la classe i pot haver més dificultats per a la concentració, o, per exemple, pots tenir un mal dia i que et vagi malament un examen, o fins i tot pots tenir problemes amb els companys de la classe. Mai ens deslliurem de sempre dels problemes que tenim i els barregem amb les diferents esferes de la vida.

D'altra banda, però, és bonic quan un estudiant t'explica que quan està imprimint amb la impressora òfset, es concentra en allò, i s'oblida de tot. Segurament, amb més o menys freqüència, tothom pot recordar un moment en les seves vides en el que han tingut una gran satisfacció perquè estaven totalment concentrats en una cosa que els entusiasmava. En canvi, a vegades, quan una persona està passant un mal moment, sembla que tot és confós i no es pot concentrar en res i cada esfera de la vida té la mateixa textura grisa.

Davant d'aquesta situació, el dubte que sorgeix, és com, per un cantó, en l'espai educatiu, es pot ser comprensiu o just davant de situacions difícils per les que puguin passar els estudiants, però alhora, animar-los a que en aquell espai educatiu aprenguin a concentrar-se en l'aprenentatge que se'ls hi proposa i s'oblidin dels problemes. L'atenció i concentració en una tasca pot fer-te sentir tan bé que després aquell problema es faci més petit, o l'espai educatiu pot esdevenir un lloc on et formis i que després indirectament, t'aporti claus per afrontar altres esferes de la vida amb més força. L'etimologia de la paraula "escola" que ve del grec (scholé - σχολή), significa "temps lliure". Pels grecs, precisament, el temps lliure era el temps d'escola perquè era allà on s'alliberaven de la servitud al món mundà³³, l'escola era el seu espai de temps lliure per aprendre i conèixer.

També m'agradaria senyalar, el paper que puguin tenir els dispositius tecnològics a l'hora de fer interferència amb l'espai escolar. Per exemple, el missatge d'un Whatsapp et pot posar en contacte instantàniament amb altres espais de la teva vida de manera una mica intrusiva.

---

³³ Sánchez, 2022

- La digitalització

Enllaçant l'últim paràgraf de l'epígraf anterior, voldria abordar la qüestió de la digitalització.

Com s'ha pogut veure en l'apartat dels objectes d'estudis, la majoria d'aquests són dispositius tecnològics com l'ordinador, els *Power Points*, el *Google Drive* o el *Moodle*. No només és que els estudiants disposin de mòbils, és que avui en dia, en les institucions escolars, les noves tecnologies –referint-me a la quarta revolució industrial- també han esdevingut imprescindibles per dur a terme les classes. D'alguna manera, sembla que en totes les esferes de la vida, depenem de la digitalització. Tot i això, tinc la impressió de que no s'està estudiant l'impacte que pot tenir en els estudiants ni en ningú, aquesta dependència cap a la digitalització. Sembla que des de les institucions sigui un fet inqüestionable que s'han d'implementar encara més. El Departament d'Educació de la Generalitat, ha creat un pla digital perquè sigui implementat en els centres educatius anomenat Estratègia Digital de Centre³⁴, en la que pretén implementar tant per docents com estudiants les competències digitals i també metodologies didàctiques i d'innovació. En el document que s'explica l'estratègia, es considera que pels estudiants si s'utilitzen bé les tecnologies, poden ser favorables pels estudiants. Però el document no mostra realment ni què vol dir usar bé les tecnologies ni si s'ha estudiat tot l'impacte que estant tenint tots aquests canvis tant abruptes en tant poc temps. És evident que un estudiant –i també un docent- davant d'un ordinador està a un "click" del *Google* i altres pàgines web que el poden distreure, entre d'altres coses. També, hem de tenir en compte, que abans, quan s'escrivia a mà o amb màquina d'escriure no hi havia cap element distractor en el suport sobre el que s'escrivia; ara, en canvi, sembla inimaginable tenir un espai on escriure on no hi hagi internet i no sé fins a quin punt,

---

³⁴ Generalitat de Catalunya, 2021. Extret de: <https://educacio.gencat.cat/ca/departament/publicacions/colleccions/pla-educacio-digital/estrategia-digital-centre/index.html>

som conscients, de que és un repte escriure en un mitjà que també està fet per provocar entreteniment i distracció.

Pel que fa a les entrevistes, hi ha hagut punts de vista diferents en quant a les tecnologies. Hi ha alumnes que han dit que voldrien que tot encara fos més tecnològic i que no haguessin d'escriure en el paper. En canvi, per altra banda, altres alumnes, moltes vegades, han mencionat que per estudiar escriuen a mà, els ajuda a memoritzar. Una estudiant, a més, comenta que sent nostàlgia de quan abans les coses eren més tangibles i que les noves tecnologies no li agraden tant per aprendre. Em posa per exemple treballs que feia en grup amb les companyes, en les quals havien de fer murals de cartolina i ella tenia la sensació de que era un treball en grup real, no com ara fer-ho des del *Google Drive*.

Resumint, en les entrevistes que s'han fet, el que es pot detectar és que les noves tecnologies han diversificat les estratègies d'aprenentatge, però tampoc han reemplaçat maneres més tradicionals d'aprenentatge com escriure a mà. Si bé a vegades es diu que les noves tecnologies són el futur, el que directament veig és que ara per ara són una realitat i que depenem d'elles, per tant, les utilitzem. La qüestió que plantejo en aquest treball, és que donada aquesta realitat, és si volem que el futur encara vagi més encaminat cap aquesta direcció o volem adquirir un control sobre aquestes i conèixer realment quin impacte tenen en l'aprenentatge, y si realment estan encaminades a ajudar als estudiants.

2.2.4. Quines pistes ens donen els estudiants per entendre en el context educatiu en el que estan?

Com he comentat abans en les limitacions del treball, no he pogut fer una investigació a fons i segurament hi hagi altres aspectes rellevants que no he pogut detectar, així que aniré amb cautela a l'hora de descriure el context i intentaré centrar-me en allò que m'ha semblat més rellevant:

A nivell general sembla que els estudiants estan contents amb els dos cicles. En ambdós cicles valoren molt el fet de fer tantes pràctiques i els professors també són molt conscients de la importància que cobra en aquests cicles, ja pot ser pràctica per consolidar la teoria o per aprendre l'ofici de preimpresor i impresor.

Als estudiants del CFGM d'Impressió, els hi agrada molt el dinamisme que té el cicle i totes les activitats que fan, que els apropen tant al món laboral de la impressió. Per exemple, un cop a la setmana van a una empresa per aprendre l'ofici i en el taller del centre aprenen diferents tipus d'impressió. Com que es tracta d'un cicle de FP Dual, a 2n faran pràctiques en una empresa. A més, és un ofici en el qual ara mateix hi ha molta demanda de feina en el sector industrial, per tant, els estudiants saben que després de les pràctiques el més segur és que els contractin per treballar. Pel que he pogut observar a l'aula, el tema de fer pràctiques a una empresa, a nivell general, els motiva molt. Tot i això, si hi ha un aspecte que alguns estudiants han dit que no els hi acaba d'anar bé, és la distribució de mòduls i les classes: les preferirien més curtes i més seguides, o potser tenir més descansos encara que més breus.

Respecte el CFGM de Preimpressió, les pràctiques que fan estan més vinculades a l'ús de programes informàtics com *l'Illustrator*, *l'Adobe Photoshop* o altres programes informàtics. En aquestes classes, aprenen a utilitzar aquests programes per aprendre l'ofici de preimpressor, però també s'inicien una mica en el món del disseny. Hi ha un gran perfil d'estudiants que més endavant voldran fer un grau superior de disseny, també hi ha persones que o han fet ja el cicle d'impressió, o tenen pensat fer-lo més endavant. Alguns dels estudiants d'aquesta classe, com que també han de tenir coneixement sobre les màquines impressores, valoren molt anar al taller i que els hi expliquin amb les màquines davant, com funcionen aquestes. Si hi ha alguns que troben a faltar alguna cosa, és que potser hi hagi una mica de més dinamisme a les classes, que puguin fer activitats que siguin més de tocar, o que puguin fer una mica més de sortides. Encara que la feina d'impressor és més d'estar davant de l'ordinador, alguns pensen que podrien aprendre més si hi hagués algun altre tipus d'activitat pràctica.

Per altra banda, uns pocs estudiants han comentat respecte aquest cicle, que l'espai és petit per tants estudiants i que això genera algunes dificultats a l'hora d'atendre les classes teòriques, tant pel soroll que hi pugui haver a les classes per ser força alumnes com per la distribució de les taules. Els docents són molt conscients d'aquesta situació i constantment estan lluitant perquè el cicle es vagi renovant i es puguin adquirir nous recursos, ja siguin d'espais com de materials, però aquesta lluita no només depèn d'ells, sinó que hi ha normatives pel mig, burocràcies, etc., que obstaculitzen el camí.

Pel que fa al coneixement teòric, en general, interessa menys als estudiants. Alguns, però, el consideren necessari, d'altres en qüestionen alguns temaris, i altres qüestionen la manera d'ensenyar-lo. La sensació, com he comentat anteriorment en relació a la idea d'interiorització del coneixement, sembla que potser els hi costa més trobar-li un sentit al coneixement teòric. Tot i això, tinc la intuïció, que per les experiències viscudes d'alguns estudiants a la ESO, aquesta situació d'interessar menys els coneixements teòrics és un tema generalitzat que pot estar succeint en altres cicles i formacions reglades. Seria interessant investigar més a fons quins són els factors que poden generar aquestes situacions, i si és només perquè els cicles són de tipus pràctic o també passa en formacions on el coneixement és més teòric.

Pel que he pogut observar, l'ambient a les aules en general és agradable, tot i que sempre hi ha afinitats entre companys, en els dos cicles he pogut veure que entre tots hi ha companyonia, i que a nivell general s'ajuden, es respecten i s'ho passen bé conjuntament. Algunes dificultats que hi pot haver en la convivència a les aules és que a vegades es distreuen i xerren, generant més soroll a les aules, entorpint el discurs del professor i també distraient als companys que volen prestar atenció. Algun estudiant expressa la contradicció amb la que es troba a vegades: per un cantó vol escoltar a l'aula, però per l'altre no pot evitar posar-se a parlar amb el seu company. Per altra banda, el mòbil també resulta un element de distracció per alguns alumnes. Els professors també són molt conscients d'aquesta situació i en una junta que van fer, van dir que conjuntament farien el possible per prohibir els mòbils a l'aula.

Respecte a les relacions entre professors i alumnes en general són bones; encara que no ho he comentat anteriorment, alguns alumnes, quan explicaven un aprenentatge valuós, l'han explicat en relació a alguns dels professors del cicle. Com s'ha comentat abans, pels estudiants, és important la figura del professor. El que s'ha vist que valoren és que els hi dediquin atenció quan ho necessitin, que s'expliquin bé, que siguin coherents amb les normes, també que tinguin la seva pròpia i única manera d'ensenyar i alguns també han parlat de la vocació. En les classes que hi ha més d'un professor, per un cantó, facilita molt la tasca de poder atendre més als alumnes, però per l'altre pot haver més dificultats a l'hora d'establir les mateixes normes o criteris de correcció entre ells. Respecte al tema de ser estricte o exigent, tot i que s'hauria d'explorar més, la

sensació és que no té perquè ser perjudicial, depèn més de com s'apliqui, si l'estudiant entén el motiu i no sent una pressió que el bloquegi o el faci patir, el pot ajudar també a millorar el seu aprenentatge.

Els estudiants utilitzen gran diversitat d'estratègies per aprendre el coneixement que s'imparteix en el cicle, aquestes estratègies s'han diversificat més des de la implementació de les noves tecnologies que ofereixen noves eines diferents d'estudi- no parlo tant de les eines que necessiten els de Preimpressió com l'ús del *Photoshop*, sinó eines que s'han tornat indispensables per estar dintre el sistema acadèmic com el *Moodle*, per exemple. També hi ha una diversificació en les eines d'ensenyament dels professors. Alguns, per exemple, utilitzen l'aplicació d'internet *Kahoot* perquè als estudiants els ajuda a repassar els continguts previs als exàmens; d'altres fan que els estudiants escriguin a mà perquè els ajuda a que recordin més els continguts. Aquesta implementació és tan nova que crec que és difícil saber l'impacte que tindrà a llarg termini. Tot i això, en aquest treball no s'ha pogut aprofundir sobre aquest tema, encara que seria interessant explorar-lo a nivell general.

Un altre repte que hi ha en aquest cicle és la diversitat d'alumnat que hi ha a les aules. Pels professors, moltes vegades, aquesta diversitat queda reflectida en els diferents ritmes d'aprenentatge que hi ha a l'aula i elaboren estratègies perquè tots puguin aprendre al seu ritme. Alguns professors creen grups on els estudiants tenen diferents ritmes de treballs, així els estudiants s'ajuden entre ells; altres professors intenten donar més suport als que els hi va bé tenir més ajuda.

Alguns estudiants han mostrat preocupació per tots aquells elements que els posen a prova i determinaran l'obtenció del certificat o no. I s'entén que els hi preocupi, aquell certificat pot determinar el seu futur treball. Per un cantó es posa en qüestió el tema de l'assistència a l'aula com a forma d'avaluació, per l'altre també es posa en qüestió l'instrument de l'examen com a forma que genera molta pressió i que a més molts creuen que els fa memoritzar només a curt termini.

Finalment, tot i que no ho han comentat gaires alumnes, és cert que el cicle formatiu està ubicat en una regió en la qual sembla que no hi ha molta preocupació per fer una xarxa decent de transport públic. S'ha de tenir en compte, que no hi ha tants espais que

ofereixin cicles formatius, per tant hi ha molts estudiants que s'han de desplaçar d'altres poblacions per poder-los fer, en una edat en la que no disposen de cotxe o simplement no es poden permetre tenir-lo ni treure's el carnet. Aquesta situació genera dos problemes: una és que el transport públic és força car i no sempre hi ha garantia d'obtenir una beca. L'altra és que segons la població en la que visquis el transport pot no passar molt freqüentment, deixant a vegades a la intempèrie a alguns estudiants.

Per tant, per resumir, a través de les perspectives dels estudiants s'han descobert diversos aspectes que podrien ser dignes de ser investigats, com la concepció que hi ha de la teoria en el context educatiu, el procés de digitalització, la influència de les xarxes públiques de transport en l'ensenyament, o analitzar la relació entre aprenentatge i proves d'avaluació. En realitat, hi ha moltes temàtiques que seria interessant estudiar en relació a la informació que han proporcionat els alumnes i que ens podrien donar informació valuosa per implementar millores en el sistema educatiu. La qüestió és, què es considera per millora? I qui vol implementar una millora en benefici de què ho fa? L'antropologia social i cultural, s'encarrega de posar al descobert problemes socials que moltes vegades resulten incòmodes perquè la seva solució pot implicar canvis socials profunds que a més no generin un benefici econòmic. Per tant, la possibilitat de contractar un antropòleg per detectar problemàtiques socials, a vegades pot resultar poc atractiva.

VIII. Conclusions i treball futur.

1. Conclusions.

Un cop arribats a les conclusions, penso que les perspectives dels estudiants són molt valuoses i poden ajudar-nos a aproximar-nos més a la realitat de l'ensenyament en un context concret, tal i com he mostrat en l'anàlisi que he fet de les seves entrevistes i en la descripció que he fet sobre el seu context educatiu. Tota aquesta informació, també ha posat sobre la taula, possibles problemàtiques socials que s'haurien d'investigar més, que pot estar travessant l'ensenyament avui en dia.

A nivell personal, a través de la metodologia de l'antropologia també he pogut obrir una mica els meus punts de vista sobre l'educació:

1- Inicialment m'ha sorprès lo important que era per ells la pràctica perquè vinc d'estudiar a distància una carrera teòrica durant molts anys. Però a mida que els he anat escoltant, he recordat que quan estava a l'institut jo també sentia moltes vegades que amb la pràctica també aprenia molt més i que a vegades no li trobava el sentit a determinades assignatures; també he recordat que després de l'institut vaig fer un cicle formatiu i que sempre dèiem que estava molt bé perquè era molt pràctic. M'ha fet preguntar-me sobre en quins continguts pot ser més útil la pràctica i en quins més útil la teoria.

2- També he pogut adonar-me de com les noves tecnologies han anat envaint el context educatiu. Si bé ja n'era conscient, s'ha tornat molt patent a mida que he anat analitzant els objectes d'estudi que anomenaven els estudiants. Sí bé de manera personal és un fet que no m'agrada, és cert que m'he adonat de que estem envaïts fins a tal punt que ens agradi o no, s'ha d'acceptar que hi són i que són eines tan insertes amb la nostra vida quotidiana, que el fet de no utilitzar-les, a part de que a vegades resulta impossible, també ens pot perjudicar. Es tracta d'una situació complexa i si bé abans de fer el treball la qüestió que tenia era com evitar usar-les, ara la meva qüestió s'ha traslladat en com conviure amb elles i anar detectant que pot ser nociu en el camp de l'ensenyament pels estudiants. Aquí també es presenta una qüestió de fons i és què entenem que pot ser nociu per un estudiant i aquesta qüestió es podrà respondre si sabem com volem formar als estudiants.

2. treball futur.

Com a treball futur es podrien explorar algunes problemàtiques que he anomenat en l'apartat 2.2.4. com:

a) La concepció que hi ha de la teoria en el context educatiu, b) El procés de digitalització en l'àmbit escolar, c) La influència de les xarxes de transport públic en l'ensenyament d) Analitzar la relació entre aprenentatge i proves d'avaluació.

En especial, seria urgent investigar l'impacte de la digitalització en el context escolar. En aquesta investigació, a més, a part de tenir en compte les veus dels alumnes, també es podrien afegir les perspectives d'altres agents que formen part del context escolar com els docents, altres treballadors, o els pares dels estudiants.

IX. Referències.

- Berliner, D. (2002), Educational Research: The Hardest Science of All. *Educational Researcher*, 8 (31), 18-20.
- Díaz de Rada, A. y Velasco, H. (2009), *La lógica de la investigación etnográfica: un modelo de trabajo para etnógrafos de escuela*. Madrid: Trotta.
- Díaz de Rada, A. (2003) Las formas del holismo. La construcción teórica de la totalidad en etnografía. RDTP. *Revistas CSIC*. 58, (1), 237-262.
- Dubet, F. Martucelli, D. (1996) *A l'école. Sociologie de l'expérience scolaire*. Paris: Éditions du Seuil.
- Esquirol, J.M. i Magro, C. ¿Cuál es el sentido de la escuela? Enllaç: https://www.youtube.com/watch?v=dv2f5v49fuY&ab_channel=Fundaci%C3%B3n%22laCaixa%22
- FP dual. Xtec. Enllaç: <https://agora.xtec.cat/fpdual/informacio/que-es-la-formacio-professional-dual/com-funciona/>
- Mannik, L., McGarry, K. *Practicing Ethnography*. Toronto: University of Toronto Press
- Martuccelli, D y Seoane, V. (2013) Sociología del individuo: socialización, subjetivación e individuación. Entrevista a Danilo Martuccelli. *Archivos de Ciencias de la Educación*, 7 (7), 1-12. Argentina: Memoria Académica.
- Martucelli, D. (2015) Entrevista a Danilo Martuccelli “La singularización en las sociedades contemporáneas: claves para su comprensión”, por Mariana Nobile y Rocío Ferrada Hurtado. *Propuesta Educativa*, 43 (1), 99 a 112.
- Martucelli, D. (2019) *Danilo Martucelli, sociólogo francés: “La escuela de hoy se ha vaciado del ideal educativo”* UAH. Universidad Alberto Hurtado: <https://cambiaelmundo.uahurtado.cl/danilo-martucelli-sociologo-frances-la-escuela-de-hoy-se-ha-vaciado-del-ideal-educativo/>
- Martuccelli, D. (2005) *Gramáticas del individuo*. Buenos Aires: Losada.
- Martucelli, D. (2020) *Vivir la pandemia: convicciones, debates y polarizaciones*. Universidad de Diego Portales. Enllaç: https://www.youtube.com/watch?v=DkZyQh0XwK8&ab_channel=UniversidadDiegoPortales

- Martucelli, D. (2021) La gestión anti-sociológica y tecno-experta de la pandemia Covid-19 Papeles del CEIC, vol. 2021/1, papel 246, 1-16. País Vasco.
- Padilla, B. (2015) Convivialidad intercultural religiosa o conflictividad en un barrio de Lisboa. *Odisea. Revista de Estudios Migratorios*, 2, 320-338.
- Pla educació digital. Generalitat de Catalunya. Enllaç: <https://educacio.gencat.cat/ca/departament/publicacions/colleccions/pla-educacio-digital/estrategia-digital-centre/index.html>
- Ritzer, G. (1993) Teoría sociológica clásica. Madrid: McGraw-Hill.
- Sanchez, J. (2022) Feudalismo educativo y adoctrinamiento digital. Vasallos en el metaverso. Enllaç: <https://www.youtube.com/watch?v=00EIn8I7OKk>
- Soto, P. (2021) *Crecer y aprender mientras tanto. El dominio teòrico y etnogràfico de una Antropología sociocultural de la educación*. Barcelona: Bellatera edicions.
- Sztompka, Piotr (1993) *Sociología del cambio social*. Alianza editorial, Madrid.

X. Annexes.

- Annex 1

ENTREVISTES ALS ESTUDIANTS

1. tens pensat fer els dos cicles (pre-impressió i impressió)? Ja has fet un dels dos?
2. Quins motius et van portar a fer aquest cicle?
3. Per què creus que serveix el cicle formatiu? Quines funcions té per tu?
4. En l'àmbit escolar, em podries dir quines són les coses que t'ajuden a aprendre o et dificulten l'aprenentatge?
5. I quines són les coses que no t'ajuden a aprendre o et dificulten l'aprenentatge?
6. Quines coses fas quan t'has de preparar un examen o fer un treball? Com et prepares? Quines dificultats et trobes pel camí?
7. Podries dir-me un moment que recordis en l'àmbit escolar en el qual vas aprendre alguna cosa que consideres important? Pot ser acadèmic o personal.
8. Què és el que més t'agrada d'aquest cicle? Hi ha alguna cosa que creus que podria millorar o que no funciona?
9. Breument i de forma genèrica, quina és la teva perspectiva sobre l'ensenyament en l'actualitat?
10. Hi ha alguna cosa que vulguis afegir?

- Annex 2

ENTREVISTES A PROFESSORS

1. Pots descriure'm breument la teva trajectòria com a docent?
2. Quins motius et van portar a fer aquest cicle?
3. Per què creus que serveix el cicle formatiu?
4. A nivell general, quines coses creus que són les que ajuden a aprendre als estudiants? Pots pensar en aquest cicle si t'ajuda a visualitzar-ho.
5. I quines coses són les que no els hi ajuden a aprendre o els hi dificulta l'aprenentatge?
6. Quines coses fas tu com a docent perquè ells aprenguin?
7. Podries dir-me un moment que recordis en l'àmbit de l'ensenyament en el qual vas aprendre alguna cosa important? Pot ser tant un aprenentatge de contingut acadèmic com de vivència personal.
8. Què és el que més t'agrada d'aquests dos cicles? Hi ha alguna cosa que creus que no funciona o que podria millorar?
9. Breument i de forma genèrica, quina és la teva perspectiva sobre l'ensenyament a l'actualitat?
10. Hi ha alguna cosa que vulguis afegir?

- Annex 3

TASQUES TFM I PRACTICUM	FEB		MARÇ				ABRIL				MAIG			JUNY		
Preparació metodologia TFM i entrevistes	X	X														
Elaboració consentiment informat	X	X														
Recerca bibliogràfica (marc teòric)	X	X	X	X												
Presentació del projecte als estudiants			X													
Entrevistes estudiants				X	X	X	X									
Entrevistes professors					X	X	X									
Observació participant i diari de camp	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X					
Anàlisi de dades							X	X	X	X	X	X				
Lectura bibliografia							X	X	X	X	X	X				
Esriptura TFM											X	X	X	X		
Lliurament parcial TFM											X					
Entrega TFM																X
Exposició oral TFM																X
Aprenentatge continguts preparació activitats	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X						
Activitat presentació antropologia			X													
Activitat preimpresió GM1											X					
Activitat serigrafia									X							
Esriptura practicum												X	X	X		
Entrega practicum													X			